

SPANNING

EEN BETER NEDERLAND VOOR MINDER GELD

UITGAVE VAN HET WETENSCHAPPELIJK BUREAU VAN DE SP

Verschijnt 11 keer per jaar, jaargang 12, nummer 4, april 2010

EEN BETER NEDERLAND VOOR MINDER GELD

Sinds de val van de regering-Balkenende-Bos is het druk in Den Haag. Dat is het altijd, maar nu is het nog drukker dan anders. Alle politieke partijen bereiden zich voor op de verkiezingen voor de Tweede Kamer die op 9 juni zullen plaatsvinden.

Voorspellingen voor de uitslag durven maar weinig commentatoren te doen. De wekelijkse peilingen gaan soms heftig op en neer. Partijen die op tientallen zetels staan, kunnen die binnen korte tijd ook weer kwijt raken. Andere die bijna afgeschreven waren, maken een onverwachte wederopstanding mee. Beursanalisten zouden zeggen dat de kiezersmarkt 'volatiel' is. Tiny Kox schrijft daarover in deze Spanning (p. 13) en hij vraagt zich af of het niet eens tijd wordt dat de keizers zich weer zo thuis kunnen voelen bij de partij van hun keuze dat ze daar ook langere tijd aan verbonden blijven. Dat dit tegenwoordig niet meer het geval is, brengt hij in verband met de maatschappelijke ontwikkelingen van de afgelopen decennia. Alles werd daardoor nog slechts op zijn economische waarde gezien. De wereld leek nog slechts een markt. Andere waarden dan de economische werden ondergeschikt gemaakt aan de economische waarde. Het gedrag dat bij een markt behoort sloeg daardoor als vanzelf over naar die andere maatschappelijke terreinen. Ook naar de politiek. Mensen kozen steeds minder voor een gedeelde visie op de maatschappij, maar steeds meer voor het direct beloofde voordeel. Ze gingen zagezegd bij de politiek 'shoppen'. Zoals mensen op zaterdag naar de Kalverstraat of de Lijnbaan gaan, zo kijken ze welke partij de leukste aanbieding doet en die krijgt hun stem. In een dergelijk politiek klimaat doet het er ook heel erg toe hoe je als politicus je politieke verhaal vertelt en zelfs hoe je eruitziet.

Ook de SP ontkomt niet helemaal aan het meedoen aan dit circus, maar toch proberen we daarnaast om onze

eigen opvattingen te ontwikkelen. Niet op basis van de dagkoersen, maar op basis van een eigen visie. Die visie is vastgelegd in Heel de Mens en vormt de politieke meetlat. Socialisten gaan trouwens al ruim honderd jaar de strijd voor een betere wereld aan vanuit een algemene visie, zoals te lezen is in het artikel van Sjaak van der Velden (p. 9). Diederik Olders (p. 17) analyseert de spanning en de balans tussen idealen en realisme in de programma's van de afgelopen vijftien jaar.

Nederland verkeert in een politieke crisis en de wereld verkeert in een economische crisis. De overheidsfinanciën staan door die crisis enorm onder druk. Nadat de staat met vele miljarden de banken heeft gered, betalen de burgers nu het gelag. De verkiezingen lijken er vooral over te gaan hoe de burgers moeten inleveren. Emile Roemer en Ronald van Raak laten zien dat we nu niet moeten bezuinigen op sociale zekerheid, maar de mensen juist meer zekerheid moeten bieden (p. 3). In een interview met Ewout Irrgang wordt duidelijk hoe de SP haar eigen programma financieel onderbouwt (p. 6).

Ook de SP laat haar programma's noodgedwongen doorrekenen door het Centraal Plan Bureau (CPB). De rekenmethodes en de modellen van het CPB zijn echter vatbaar voor kritiek. Nico Schouten (p. 19) toont aan dat de voorspellingen van het CPB bol staan van de rechtse aannames.

In het Rijke Rooie Leven ten slotte schrijft Tiny Kox over De Internationale, al ruim een eeuw over de hele wereld het strijdlid van socialisten. Goed om te lezen rond de eerste mei, al even lang de strijd- en feestdag van socialisten.

INHOUD

3	ZEKERHEID IN CRISISTIJD
6	EWOUT IRRGANG OVER HET SP-VERKIEZINGSPROGRAMMA
9	WAAR KOMEN DE SP-IDEEËN VANDAAN?
13	SPECULEREN OP DE KIEZERSMARKT
16	SP-VERKIEZINGSPROGRAMMA'S BALANS TUSSEN IDEALEN EN REALISME
19	HET CPB IS WEER SUGGESTIEF BEZIG
22	HE RIJKE ROOIE LEVEN
24	OPINIE

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP

Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Vijverhofstraat 65

3032 SC Rotterdam

T (010) 243 55 40

F (010) 243 55 67

E administratie@sp.nl

Redactieadres

Vijverhofstraat 65

2032 SC Rotterdam

T (010) 243 55 35

F (010) 243 55 66

E spanning@sp.nl

Redactie

Diederik Olders

Sjaak van der Velden

Tekstredactie

Peter Sas

Redactieraad

Hans van Heijningen

Tiny Kox

Ronald van Raak

Arjan Vliegenthart

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz

Vormgeving

Antoni Gracia

Robert de Klerk

Gonnie Sluijs

Foto cover

Particam/MAI / Hollandse Hoogte

ZEKERHEID IN CRISISTIJD

Tekst: Emile Roemer en Ronald van Raak, (resp. voorzitter en secretaris van de commissie voor het SP-verkiezingsprogramma)

De SP laat zien dat we in tijden van economische crisis niet hoeven te bezuinigen op sociale zekerheid, maar mensen juist nu meer zekerheid moeten bieden.

In tijden van economische voorspoed riepen politici om het hardst dat we moesten bezuinigen. Op de publieke sector (voorzieningen konden we beter overlaten aan de markt) en op de sociale zekerheid (mensen moesten meer hun eigen verantwoordelijkheid nemen). Alleen door te bezuinigen konden we ons voorbereiden op slechte tijden. Nu zijn die slechte tijden aangebroken. Bankiers hebben ons spaargeld vergokt. Bestuurders hebben onze publieke voorzieningen verkocht. En politici hebben het allemaal laten gebeuren. Maar opnieuw klinkt dezelfde roep, om meer marktwerking in de publieke sector en minder regelingen voor sociale zekerheid. Of het met de economie nu goed gaat of slecht, het lijkt wel of we altijd moeten bezuinigen.

Sociale zekerheid is geen overbodige luxe waar je ongestraft op kunt bezuinigen. Juist in tijden van economische crisis moet de overheid mensen zekerheid bieden. Het is ongeloofwaardig dat politici die tientallen miljarden euro hebben uitgegeven om commerciële banken te redden, nu niet in staat zouden zijn om werklozen, zieken en ouderen bij te staan. Het is pervers dat bankiers elkaar weer hogere bonussen geven dan ooit, bestuurders zichzelf tonnen aan vergoedingen toekennen en politici weigeren hun riant vergoedingen te verlagen. Het is nog erger dat ondertussen medewerkers van de thuiszorg niet kunnen rondkomen, postbodes voortaan per stukgoed worden betaald en schoonmakers weken moeten staken voor een paar dubbeltjes extra.

Een beter Nederland voor minder geld. Dat is de beste samenvatting van ons verkiezingsprogramma. De SP wil de komende vier jaar voor 14 miljard

euro bezuinigen op overbodige uitgaven en voor 6 miljard euro de lasten verhogen voor de mensen die dat het beste kunnen betalen. Daarnaast willen we 10 miljard euro investeren. In zorg en onderwijs, veiligheid en sociale zekerheid. Daarmee verlagen we het begrotingstekort van 6,3 procent in 2010 tot 1,25 procent in 2015. Met ons programma bieden we drie keer zekerheid. De mensen die de afgelopen jaren het meest hebben geprofiteerd, laten we het eerst en het meest betalen. De overheid gaat niet bezuinigen, maar verantwoordelijkheid nemen voor onze publieke voorzieningen. In plaats van korten gaan we investeren in mensen die onze hulp nodig hebben.

ZEKERHEID 1: WE GAAN DE REKENING EERLIJK VERDELEN

Bijna alle politieke partijen – van VVD tot GroenLinks – leggen de rekening van de crisis bij de slachtoffers. Bij de ouderen (verhoging van de AOW-leeftijd) en de werklozen (beperking

van de WW). Onder de ideologische noemer van ‘moderniseren’, ‘flexibiliseren’ en ‘participeren’ worden sociale verworvenheden die we in de vorige eeuw na veel sociale strijd hebben opgebouwd, zonder omkijken weer afgebroken. Maar wanneer ‘moderniseren’ we onze economie? Waar blijven de maatregelen om te voorkomen dat we onszelf in een nieuwe crisis storten? Wanneer ‘flexibiliseren’ we de topinkomens? Waarom kunnen die alleen maar omhoog, maar niet omlaag? Wanneer gaan de rijken weer ‘participeren’? En meer evenredig meebetalen aan onze samenleving?

De SP laat de mensen die de afgelopen jaren het meest hebben geprofiteerd nu het meest betalen. Na jaren van belastingverlagingen kunnen we van de mensen aan de top best wat meer vragen. In de inkomstenbelasting is het toptarief de afgelopen tijd verlaagd van 72 procent naar 52 procent. Wij willen een nieuw toptarief invoeren van 65 procent voor

het bedrag dat mensen boven de 150.000 euro verdienen. Ook bedrijven vragen we een extra bijdrage te leveren. De winstbelasting (vennootschapsbelasting) is de afgelopen jaren verlaagd van 48 procent naar 25,5 procent. Die verhogen we naar 30 procent. De banken die miljarden belastinggeld hebben gekregen maken alweer winsten. Via een bankenheffing moeten ze een deel van de schade die ze hebben aangericht terugbetalen.

Bezuinigen kan ook door rijken minder te subsidiëren. De hypotheekrenteaftrek kost elk jaar ongeveer 12 miljard euro. Het meeste geld gaat naar de mensen met de duurste woningen, omdat die het meeste kunnen aftrekken. Voor iedereen met een hypotheekschuld tot 350.000 euro gaan we de hypotheekrenteaftrek garanderen. Daarboven gaan we de aftrek beperken. Politici moeten ook laten zien dat ze zelf de broekriem kunnen aanhalen. We beperken de topinkomens in de (semi)publieke sector. Niemand mag hier meer verdienen dan de minister-president. Ook maken we een einde aan de bijzondere sociale voorzieningen voor politici. In plaats van de royale

wachtgeldregelingen brengen we oud-politici gewoon onder bij de WW, de ziekwet en de arbeidsongeschiktheidswet.

ZEKERHEID 2: WE GAAN INVESTEREN IN DE PUBLIEKE SECTOR

De SP heeft de afgelopen jaren onderzoek gedaan onder tienduizenden onderwijzers en politieagenten en medewerkers van zorg- en welzijnsinstellingen. En overal hoorden we hetzelfde verhaal. In de publieke sector zijn meer managers gekomen en dat heeft geleid tot meer bureaucratie. Medewerkers worden vaker gecontroleerd, maar hebben ondertussen minder mogelijkheden om hun werk goed te doen. Veel publieke instellingen zijn vervreemd van hun publieke taak. Woningcorporaties worden niet meer afgerekend op de huizen die ze bouwen, maar op de winst die ze maken. Veel publieke diensten zijn verzelfstandigd, zoals het spoorvervoer, of verkocht, zoals de busbedrijven. Onze grote energiebedrijven zijn zelfs verkocht aan buitenlandse overheidsbedrijven.

De SP wil de overheid weer verantwoordelijk maken voor dat wat van ons allemaal is. We investeren fors in het onderwijs, waar we de bemoeienis van managers verkleinen en de zeggenschap van leraren vergroten. In

plaats van te bezuinigen, investeren we in de politie, in extra agenten en kleinschalige politieposten. We beperken de marktwerking in de zorg, met een inkomensafhankelijke zorgverzekering, minder bureaucratie en kleinschalige zorginstellingen. De verplichte aanbesteding van het openbaar vervoer verdwijnt en overheden kunnen weer eigen vervoersbedrijven beginnen. Gemeenten gaan samen met corporaties plannen maken voor een betere volkshuisvesting. Het rijk neemt de verantwoordelijkheid voor een duurzame energievoorziening.

Verantwoordelijkheid nemen betekent dat je problemen niet afschuift op anderen. Decennialang hebben politici toegekeken hoe de tegenstellingen in de samenleving toenamen. Hoe witte en zwarte scholen en buurten ontstonden. Politici kunnen hier niet volstaan met een beroep op eigen verantwoordelijkheid. Door te zeggen: migranten moeten zich aanpassen of wegwezen. De overheid moet mensen de mogelijkheden bieden om te integreren. Gemeenten nemen samen met scholen de verantwoordelijkheid voor gemengde scholen. Het rijk neemt samen met de corporaties de verantwoordelijkheid voor gemengde wijken. De arbeidsmarkt gaan we reguleren, zodat

KERNPUNTEN VAN HET CONCEPT-VERKIEZINGS

- Mensen krijgen meer zeggenschap over dat wat van ons allemaal is. We stoppen met de uitverkoop van publieke diensten. De overheid wordt weer hoofdverantwoordelijke voor de organisatie van goede zorg en goed onderwijs, voldoende openbaar vervoer en duurzame energie.
- We stellen paal en perk aan de topinkomens. Bestuurders in de publieke en semi-publieke sector verdienen niet meer dan de minister-president. We gaan ons ook inzetten voor een inkomensplafond in het bedrijfsleven.
- De AOW-leeftijd blijft 65 jaar en vervroegd uitreden blijft mogelijk. Eerst moeten we mensen boven de 50 jaar aan het werk helpen. Mensen krijgen wel het recht om na hun 65^e door te werken, met dezelfde rechten en plichten als andere werknemers.
- Er wordt niet gemorrelt aan de ontslagbescherming. De sollicitatieplicht wordt afhankelijk van de individuele omstandigheden en de perspectieven op werk ingevuld.
- We maken een nieuwe nationale investeringsbank. Die gaat kredieten verstrekken aan gezonde en goed geleide bedrijven, die nu van gewone banken geen krediet kunnen krijgen.
- Met een bankenheffing gaan banken bijdragen aan het oplossen van de schade die ze eerder hebben aangericht. Dat doen we het liefst internationaal. Maar als het moet, doen we het zelf, net als België en de Verenigde Staten.
- Banken die staatssteun ontvangen, mogen geen bonussen betalen. Bij de overheid en bij overheidsbedrijven stoppen we eveneens met het geven van bonussen. Bij andere bedrijven worden bonussen de komende vier jaar beperkt tot 20 procent van het vaste salaris, daarna worden ze afgeschaft.
- Het verstrekken van onverantwoord hoge hypotheekverboden we. Zo voorkomen we wantoestanden zoals bij DSB. Provisies voor tussenpersonen verdwijnen.
- De hypotheekrenteaftrek wordt gegarandeerd, en in de komende tien jaar gemaximeerd, tot 350.000 euro hypotheekschuld. Tegen een maximale belastingaftrek van 42 procent. Het aflossen van hypotheekschuld wordt aangemoedigd.
- De financiële sector wordt grondig hervormd, om nieuwe ontsparingen te voorkomen. Met een nieuwe nationaliseringswet

werknemers niet worden weggecon-
curreerd en arbeidsmigranten niet
worden uitgebuit.

ZEKERHEID 3: WE GAAN MENSEN BETER BESCHERMEN

Ideologie maakt soms blind. Het
neoliberalisme heeft politici van
rechts tot links de ogen doen sluiten
voor de werkelijkheid. De vroegere
PvdA-leider Wouter Bos zei dat zijn
partij te veel de Partij van de Gelijk-
heid was geworden en waarschuwde
voor het 'paternalisme' van de
overheid (Dit land kan zoveel beter,
2006). Femke Halsema van Groen-
Links sprak haar afkeer uit over
'toenemende staatspaternalisme' en
'bevoogdende staatsarrangementen'
(Vrijheid als ideaal, 2005). In haar
verkiezingsprogramma 'Echte keuzes
voor de toekomst' wil GroenLinks de
sociale verzorgingsstaat inruilen voor
een participatiesamenleving, met indi-
viduele 'participatiecontracten'. De
nieuwe PvdA-leider Job Cohen schuift
in zijn verkiezingsprogramma
'Iedereen telt mee' op in onze
richting, met hem lijken we te kunnen
praten over aanpak van de tweedeling
en opbouw van de sociale zekerheid.
Maar ook Cohen laat de ouderen
(verhoging AOW-leeftijd) en de
jongeren (afschaffen studiebeurs) de
crisis betalen.
De SP wil in tijden van economische

onzekerheid de sociale zekerheid van
mensen niet aantasten, maar juist
vergroten. Niet de AOW-leeftijd
verhogen, maar ouderen tot 65 jaar
aan het werk helpen. Niet de ontslag-
bescherming verminderen, maar
mensen aan het werk houden. Het
geld van mensen moet veilig zijn,
daarom gaan we onverantwoorde
hypotheek verbieden en spaarban-
ken scheiden van zakenbanken die
grote risico's nemen. Kleine onderne-
mers moeten kunnen rekenen op
krediet, daarom maken we een
nieuwe nationale investeringsbank.
Mensen moeten met een gerust hart
kunnen lenen, daarom controleren we
alle nieuwe financiële producten.
Met een nieuwe nationaliseringswet
zorgen we dat de overheid eerder
kan ingrijpen bij falende banken
en verzekeraars.

Zekerheid heeft niet alleen te maken
met geld. Mensen die maatschappe-
lijke misstanden melden worden vaak
onfatsoenlijk behandeld. Met een
instituut en een fonds gaan we
klokkenluiders bijstaan in hun strijd
tegen werkgevers en overheid.
Frauderende bestuurders geven we de
zekerheid dat ze worden aangepakt.
Asielzoekers geven we noodopvang en
hulp om hun plek te vinden in de
samenleving. Ex-gevangenen helpen
we bij hun terugkeer in de samenle-

ving. Ouders die dat nodig hebben
helpen we bij de opvoeding van hun
kinderen. Mensen met een handicap
laten we met eenvoudige maatregelen
volwaardig deelnemen aan de
samenleving. Boeren beschermen we
tegen oneerlijke concurrentie.
Mensen verplichten we om fatsoenlijk
om te gaan met dieren.
De SP heeft de komende verkiezings-
campagne een bijzondere positie.
Politici van rechts zullen zeggen dat
de economie bij ons in slechte handen
is. Maar hoe geloofwaardig is dat uit
de mond van mensen die onze
economie op de rand van de afgrond
hebben gebracht? Politici van links
zullen zeggen dat we ouderwets
blijven vasthouden aan de verzor-
gingsstaat. Maar hoe geloofwaardig is
het om in tijden van crisis de sociale
verworvenheden overboord te gooien?
Ik vrees dat we de komende maanden
in de politiek weinig bondgenoten
zullen hebben. Maar verkiezingen
gaan niet om de gunst van de
bestuurders, maar om de gunst van de
bevolking. De komende maanden
moeten we de kiezers laten zien dat
wij juist nu de zekerheid kunnen
bieden die zij zo hard nodig hebben.

PROGRAMMA SP 2011-2015

geven we de overheid de kans sneller in te grijpen bij falende
banken en verzekeraars.

- We scheiden spaar- en zakenbanken. Zo verhinderen we dat
banken ooit nog gokken met het spaargeld van hun klanten. Dit
doen we in Europees verband. In afwachting daarvan moeten
Nederlandse banken alvast intern risicovolle en minder risicovolle
activiteiten scheiden. De reserve-eisen voor banken worden
scherper.
- Nieuwe financiële producten worden voortaan vooraf gecontro-
leerd door de Autoriteit Financiële Markten. Die grijpt meteen in
als die producten niet deugen, zoals bij woekerpolissen.
- Aan flitskapitaal wordt in internationaal verband paal en perk
gesteld. Hedgefondsen die misbruik maken van het vrije
kapitaalverkeer, worden aangepakt.
- Opkoopfondsen die bedrijven overnemen en als sprinkhanen
leegeten, gaan we kortwieken. Onder andere door beperking van
de renteaftrek bij de winstbelasting.
- Met minder macht voor aandeelhouders en meer macht voor
werknemers brengen we meer stabiliteit in grote ondernemingen.

Werknemers van die bedrijven kunnen vierjaarlijks de helft van de
leden van de Raad van Commissarissen kiezen.

- Er komen meer juridische mogelijkheden om wanpresterende
bestuurders aan te pakken. De civiele aansprakelijkheid van
bestuurders wordt uitgebreid. Er komt een aparte strafrechtelijke
bepaling voor financieel wanbeleid.
- Een mondiale Financiële Autoriteit, waarin het Internationaal
Monetair Fonds (IMF) opgaat, moet het financiële stelsel beter
beschermen. Andere landen – buiten de G20 – krijgen daar een
steviger stem in. Ook de Wereldbank wordt gedemocratiseerd.
- De dollar werkt instabiliteit in de hand. De centrale rol van de
dollar wordt overgenomen door een volwaardige internationale
reservemunt, gebaseerd op de al bestaande speciale trekking-
rechten (SDR's) van het Internationaal Monetair Fonds (IMF).
- Een systeem van meer vaste wisselkoersen helpt nieuwe chaos
te voorkomen. Een Tobintaks op internationale financiële
transacties zorgt ook voor meer rust. Met de opbrengst ervan
helpen we extreme armoede en klimaatproblemen tegen te gaan.

EWOUT IRRGANG OVER HET SP-VERKIEZINGSPROGRAMMA

Tekst: Hans van Heijningen, Sjaak van der Velden Foto: David Playford / sxc.hu

Een beter Nederland voor minder geld, zo luidt de titel van het SP-verkiezingsprogramma. Nederland verkeert in zwaar weer, de economie heeft heel wat klappen te verwerken gekregen, de werkloosheid stijgt en de overheid moet fors bezuinigen. Daarover zullen de aanstaande verkiezingen gaan en niet over de hoofddoekjes die voor sommige politici het grote strijdtoneel lijken te moeten worden. We spraken met SP-woordvoerder financiën Ewout Irrgang.

In het verkiezingsprogramma van de SP staat dat we de komende jaren met minder geld toch een menselijker en sociaal Nederland tot stand gaan brengen. Hoezo met minder geld? Ik kan me voorstellen dat er linkse mensen zullen zijn die denken, gaat de SP nou ook al bezuinigen?

Maar dat is toch niet gek? Kijk, er is sprake van een begrotingstekort en daar moet iets aan worden gedaan; je kunt niet eindeloos met een tekort leven. Dat tekort kunnen we oplossen door te bezuinigen en door lastenverzwaring. Ik zie niet wat er mis is aan bezuinigen op defensie bijvoorbeeld of op het inhuren van dure externe adviseurs.

Waar ik me wel kwaad over maak is het begrotingsfetisjisme dat soms heerst. Alle toekomstige begrotingsproblemen van de komende vijftig jaar willen partijen als de VVD en GroenLinks bijvoorbeeld al in vijf jaar oplossen. Het

CPB* heeft zelf al berekend dat bij ongewijzigd beleid het tekort, dat nu 6,3 procent bedraagt, over vijf jaar nog maar 2,9 procent zal zijn. Dus zelfs als we niets doen dan daalt het tekort van 35 miljard euro naar 18 miljard euro. Daarmee komen we vanzelf weer onder de Europese norm van 3 procent die in het verdrag van Maastricht is vastgelegd.

Dus eigenlijk is er niets aan de hand?

Nee, zo simpel ligt dat niet. Net iets minder dan 3 procent is nog steeds veel. Op de lange termijn komen er ook extra kosten aan door de vergrijzing en de groeiende vraag naar zorg; dat probleem moet ook opgelost worden. Niet zoals de fetisjisten willen door vooruitlopend op die kosten nu alles al te betalen, maar door een goed langetermijnbeleid vorm te geven. We mogen die toekomstige problemen niet bagatelliseren, maar moeten het wel goed in perspectief blijven zien. Als we nu bijvoorbeeld te veel bezuinigen dan is het risico op een nieuwe recessie levensgroot aanwezig.

Maar ik dacht dat die onbeheersbare kosten van de vergrijzing een fabel waren, zoals de SP de afgelopen tijd in verschillende rapporten heeft aangegeven.

Onlangs is bekend geworden dat de levensverwachting onverwacht snel is gestegen en dat ook de kosten van de zorg snel blijven toenemen. Dat is nieuwe kennis en daar moeten we rekening mee houden, want vrijwel de gehele economische groei gaat op aan de toename van de

zorgtekorten. Dan kun je niet achterover leunen, maar moet je iets ondernemen. Ik denk dat wij dat goed doen met onze voorstellen.

Dat geldt trouwens voor al onze plannen; die zijn niet voor de eeuwigheid maar moeten we voortdurend bijstellen in verband met de ontwikkeling van de economie.

Bezuinigen op defensie is een oud links standpunt, maar levert bezuinigen op door de overheid extern ingehuurde adviseurs nou echt zo veel op?

Natuurlijk kan de overheid niet alle expertise die nodig is voor het vele werk dat ze verricht in eigen huis hebben; soms is het nodig om externe adviseurs in te huren. Maar het inhuren verspreidt zich soms als een virus. Omdat het kan, huurt de overheid regelmatig mensen van buiten in waar dat helemaal niet nodig is. Dat gaat echt om een substantieel bedrag en dat inhuren gaat ook ten koste van de opbouw van de noodzakelijke ambtelijke expertise. Dat zijn twee goede redenen om het inhuren van externen heel goed in de gaten te houden en te beperken tot maximaal 10 procent van de personeelsuitgaven. Overigens is er al wel het een en ander aan gedaan, maar door de definities te veranderen is een geflatteerd beeld ontstaan van de vooruitgang. Er kan nog veel worden verbeterd.

Hoe denk je dat de economie zich zal ontwikkelen? Komt er nog een crisis of hebben we het ergste achter de rug?

Ik kan natuurlijk de toekomst niet voorspellen, maar ben toch gematigd optimistisch. De voortgaande groei van vooral China trekt de rest van de wereld waarschijnlijk uit het slop. De opkomst van China fungeert als een nieuwe krachtige locomotief voor de wereldeconomie. Daar komt bij dat de tijd in ons voordeel werkt; dat zag je ook bij de Latijns-Amerikaanse schuldencrisis. Doordat de rente verlaagd werd en men de tijd kreeg, viel de last van de enorme schulden uiteindelijk mee.

We moeten wel rekening houden met misschien wel twee decennia stagnatie ofwel lage economische groei. Wat me daarbij zorgen baart zijn de grote bezuinigingsoperaties zoals die nu plaatsvinden in Griekenland en de Verenigde Staten. Landen die beide met een begrotingstekort van ruim 10 procent te maken hebben. Als bezuinigingsplannen niet worden bijgesteld als de groei tegenvalt, dan kunnen we weer in een recessie terecht komen. De overheden hebben de eerste klappen opgevangen, het wachten is nu op een toename van de consumptie door huishoudens en bedrijven.

Banken hebben wel een probleem. De grootste problemen lijken achter de rug, maar ze zijn huiverig met het verlenen

VERKIEZINGEN GAAN OVER DE PORTEMONNEE EN NIET OVER HOOFDDOEKJES

Aan de uitgavenkant kan er dus wel het nodige veranderen, maar hoe zit dat met de inkomsten?

Die kunnen ook omhoog, als je daar maar selectief in bent.

De laatste jaren hoor je steeds vaker over een vlaktaks, dus een belastingstelsel waarbij iedereen hetzelfde tarief betaalt. Dat zou beter zijn voor de economie omdat burgers minder belasting gaan betalen en dat geld zelf kunnen uitgeven.

Degenen die minder gaan betalen bij een vlaktaks, zijn de mensen die nu de hoogste tarieven betalen. De laagstbetaalden zullen misschien worden ontzien door een hogere belastingvrije voet, maar de lasten zullen dan vooral worden betaald door de middeninkomens. Soms omarmen linkse mensen dit idee ook, maar het is echt een verkeerd idee als je kijkt naar het fundamentele morele principe dat wij overeind willen houden: de sterkste schouders moeten de zwaarste lasten betalen. Een vlaktaks is trouwens ook strijdig met de internationale trend naar verhoging van de toptarieven; ook de PvdA praat nu weer over een toptarief van 60 procent. Niet doen dus, die vlaktaks. Die voorstellen binnen de PvdA om het toptarief te verhogen zijn trouwens wel opvallend als je bedenkt dat onder Kok van de PvdA het toptarief van 60 naar 52 procent is verlaagd.

van krediet. Ze moeten de oude vorderingen nog terug halen, maar de terechte politieke wens dat ze grotere reserves aanhouden leidt ertoe dat ze minder geld uit kunnen lenen. Dat is een lastig dilemma.

De naam van het CPB is al gevallen. Op die instelling is geregeld kritiek te horen, maar toch laat ook de SP zijn programma's door het CPB doorrekenen. Is dat niet een beetje vreemd?

Bij het CPB zitten goede rekenaars, dat kunnen ze wel en rekenen is op zich een a-politieke bezigheid. Dus als we ons programma door het CPB laten doorrekenen dan is dat goed omdat het zo mogelijk wordt de programma's van de verschillende partijen met elkaar te vergelijken. Zolang er geen concurrent voor het CPB bestaat om dat te doen, zijn we ervan afhankelijk. Daar zit hem het probleem niet in. Waar ik wel moeite mee heb dat zijn de neoklassieke modellen die het CPB hanteert. In die modellen wordt alles wat de vrije markt bevordert als positief beschouwd en daarmee geeft het CPB rechts een steuntje in de rug.

Leg dat eens uit.

Het CPB hanteert modellen om de effecten van beleid door te rekenen. Als wij bijvoorbeeld zeggen dat er meer agenten op straat nodig zijn en we daarin willen investeren, dan moeten de belastingen misschien omhoog om dat te betalen. Hogere belastingen zijn volgens het CPB slecht voor de economie. Het CPB concludeert dan dat dit plan

negatieve gevolgen heeft voor de economie, zonder dat ook de positieve effecten gekwantificeerd worden. Ze vergeten dat de veiligere samenleving die het gevolg is van die toename van het aantal agenten tot meer economische groei kan leiden. In hun model wordt daar echter niet naar gekeken; modellen die dat wel (kunnen) doen bestaan helaas niet. Overheidsuitgaven ziet het CPB alleen als een kostenpost, dus dan pakt een verlaging daarvan bij het CPB goed uit. Daarom kunnen neoklassieke rekenmeesters ook de hoge welvaart in de Scandinavische landen niet verklaren. De belastingdruk is daar heel hoog, de verzorgingsstaat is daar niet afgebroken en de economie doet het daar goed. Volgens modellen zoals het CPB die gebruikt zou dat niet mogelijk zijn.

Banken zijn heel belangrijk in het kapitalisme om ervoor te zorgen dat er geïnvesteerd wordt. Maar zoals je al hebt aangegeven, zijn die nu erg terughoudend met het verlenen van kredieten. Wat wil de SP daar aan doen?

Vroeger bestond er een Nationale Investeringsbank die eigendom van de staat was. Die bank bestaat nog wel, maar is nu geprivatiseerd. Wij pleiten voor de heroprichting van de Nationale Investeringsbank als staatsbank. Het doel van die bank moet zijn het leveren van krediet aan gezonde, goed geleide bedrijven die geen krediet krijgen van de commerciële banken. Dat is doodzonde want het gaat meestal om bedrijven die bijvoorbeeld willen investeren in duurzame energie of andere vernieuwingen. Gewone banken willen daar vaak hun vingers niet aan branden. Dat zien we in economisch goede tijden maar nog veel vaker in slechte. Het is nu eenmaal zo dat uitvindingen op bijvoorbeeld het terrein van duurzaamheid vaak op het snijvlak liggen van publiek en commercieel belang. Een bank zegt dan al snel: sorry, ga maar met je project naar de overheid voor subsidie. Terwijl het juist om een innovatie kan gaan waarvan de overheid dan weer zegt: dit is niet iets voor subsidies – ga maar naar de bank voor krediet. Een ondernemer valt op die manier tussen wal en schip. Naast het feit dat ondernemers er tijdens de crisis steeds op hebben gewezen dat financiering bij de banken zeer moeilijk of onmogelijk was, bestaat ook het gevaar dat als de economie echt aantrekt er nog veel meer bedrijven in de rij zullen staan voor krediet. Dan zijn er immers weer nieuwe plannen voor innovatie, uitbreiding of doorstart die moeten worden gefinancierd. Wil je als land dan goed uit de crisis komen dan moet je ervoor zorgen dat goede bedrijven krediet krijgen – anders smoor je het economische herstel direct weer.

De economische crisis is geen Nederlands maar een internationaal probleem. Er zijn landen die aan de rand van de afgrond lijken te staan, zoals IJsland en Griekenland. Moeten we die niet helpen om erger te voorkomen?

Ook in die landen zou de rekening bij voorkeur niet bij de gewone man mogen worden gelegd. Maar als we IJsland bijvoorbeeld niet laten terugbetalen, dan draait de Nederlandse bevolking ervoor op. Het land IJsland heeft van het land Nederland geld geleend om te voldoen aan het deposito-garantiestelsel. Dat moeten ze dan ook gewoon terugbetalen. Vergeet niet dat het geen arm land is en dat hun failliete bank bij verkoop waarschijnlijk driekwart van de schuld oplevert. Onze linkse bondgenoten

in IJsland moeten de rekening bij rechts leggen. Hetzelfde geldt voor Griekenland, hoewel het daar nog een graadje erger is. Daar was gewoon sprake van frauduleus handelen. Wij kunnen hiervandaan de puinhopen van Grieks rechts niet opruimen, dat moeten de Grieken zelf doen. Griekenland dreigt nu in acute betalingsproblemen te raken. Voor dat soort problemen is er het IMF (Internationaal Monetair Fonds). Het IMF is bepaald niet onze grootste vriend, maar het is wel opgericht om in dit soort situaties noodleningen te verstrekken. Dat moeten ze dus ook doen. De Europese Commissie en Frankrijk wilden het IMF graag buiten de deur houden. Ze wilden in de plaats daarvan de macht van Brussel over de begrotingen van de lidstaten vergroten, met Griekenland als voorwendsel. Die opzet is gelukkig mislukt. Dat er naast geld van het IMF ook Europees geld bij komt is niet nieuw. Dat gebeurde vorig jaar ook al bij de Baltische landen. Het IMF mag natuurlijk wel eisen dat Griekenland zijn begroting op orde brengt. Wat niet kan, is dat het IMF eisen gaat stellen die niets met de begroting van doen hebben, zoals bijvoorbeeld het liberaliseren van markten. Als Griekenland ook op de lange termijn niet zijn schulden kan afbetalen zou het IMF moeten helpen met een schuldsanering. Laat speculanten die de hoge rente van Griekenland ontvangen hebben, ook maar op de blaren zitten.

Laten we terugkeren naar het verkiezingsprogramma. In deze crisistijd moeten mensen de broekriem aanhalen, maar de SP wil dat aanhalen beperken tot het eerste gaatje. Dat is toch eigenlijk een marginaal verschil? Wat onderscheidt ons van de andere politieke partijen?

Wij bieden echt iets. Naast bezuinigingen willen we ook investeren in de publieke sector. In onderwijs, zorg, armoedebestrijding en veiligheid. We willen een herverdeling van de lasten en verkleining van de inkomensverschillen.

Voorop staat bij ons dat de verzorgingsstaat wordt verdedigd en zelfs verbeterd. En vergis je niet, de maatschappelijke onderstroom is in ons voordeel. Wouter Bos heeft als afscheidscadeau (maar dat wisten we toen nog niet) in zijn Den Uyl-lezing gezegd dat Kok de ideologische veren iets te voorbarig heeft afgeschud. Natuurlijk moeten we nog maar afwachten wat Cohen en zijn partij daarvan waar gaan maken. Maar één ding kan ik je nu al verzekeren. De SP maakt met haar programma niet alleen het verschil, maar vormt tevens de belangrijkste garantie dat de PvdA de komende tijd wat vaker koers houdt. Nederland heeft een sterke SP nodig om de crisis op de goede manier te lijf te gaan.

*CPB=Centraal Plan Bureau (Zie verder pagina 19)

WAAR KOMEN DE SP-IDEEËN VANDAAN?

Tekst: Sjaak van der Velden Illustratie: Robert de Klerk

Een politieke partij moet standpunten hebben over tal van onderwerpen. Die onderwerpen bestrijken een breed gebied, uiteenlopend van zaken van oorlog en vrede, via economische planning en het recht op een omgangsregeling voor gescheiden ouders tot de vraag of er een nationaal historisch museum dient te komen. In deze bijdrage staat de vraag centraal: 'Hoe komen socialisten aan hun standpunten?'

Socialisten verenigen zich in een organisatie, een politieke partij op basis van een gedeeld idee over de gewenste richting waarin de maatschappij zich zou moeten bewegen. Dat idee hebben ze niet alleen op basis van gevoelens van onvrede, maar ook op basis van een rationele analyse van de bestaande maatschappij. Juist door de emotie te overstijgen, wordt het mogelijk om constructieve maatschappijkritiek te formuleren waarin rekening wordt gehouden met het belang van de meerderheid van de bevolking. Als politieke partijen zich uitsluitend baseren op gevoelens en emoties, ligt populisme op de loer. Populisme houdt in dat politici het volk gemakzuchtig napraten om stemmen te winnen. Socialisten luisteren ook goed naar het volk maar geven vanuit hun principes ook richting aan de onvrede die onder de mensen leeft. Discriminatie en uitsluiting op basis van ras of religie zijn voor socialisten dan ook onacceptabel. Vanaf het allereerste begin hebben socialisten daarom problemen niet alleen benoemd, maar ook onderzocht. Een van de mooiste voorbeelden daarvan is het boek van Friedrich Engels 'De toestand van de arbeidende klasse', dat in 1845 verscheen. De Eerste Internationale die in 1864 werd opgericht, riep de aangesloten leden op om op soortgelijke manier onderzoek te doen naar de levensomstandigheden van de arbeiders in hun landen. Voor veel van die vroege socialistische organisaties bleek het doen van onderzoek nog een brug te ver. Ze waren zo druk bezig met het opbouwen van de eigen organisatie dat voor andere dingen niet veel tijd overbleef. Alleen de Werkmansvereniging Arnhem zag wel kans om in 1870 een rapport te schrijven over de lonen, werktijden en levensbenodigdheden,

maar van deze club waren ook een paar werkgevers lid.

Een jaar later organiseerde de oudste vakcentrale van Nederland, het Algemeen Nederlandsch Werklieden Verbond (ANWV) een enquête onder werklieden. Uit 16 gemeenten en 59 beroepen reageerden mensen en hun antwoorden werden door T. Koene verwerkt in een tabel. Deze tabel, het eerste resultaat van onderzoek onder en door Nederlandse arbeiders, is helaas slechts gedeeltelijk bewaard gebleven. Toen Domela Nieuwenhuis tien jaar later aan de smid Willem Ansing vroeg of hij iets van die enquête afwist, antwoordde Ansing: “Hierbij zend ik U een paar losse blaadjes welke ik na lang zoeken eindelijk uit de prullenmand gehaald heb.”

Domela Nieuwenhuis stelde die vraag trouwens omdat hijzelf met een dergelijk onderzoek bezig was. De ironie wil dat ook dat onderzoek jarenlang kwijt leek, tot het in 1978 werd teruggevonden in het persoonlijk archief van de schrijver Lodewijk van Deyszel.

PROBLEMEN BENOEMEN

Het typeert de vroege socialisten dat zij gesignaleerde problemen niet alleen maar benoemden, maar ook op onderzoek uitgingen. Nadat in 1899 door de overheid een onderzoek was verricht naar de woningen in Nederland was dat aanleiding tot uitgebreide maatschappelijke discussie. Uit die woningtelling was namelijk gebleken dat er nog veel mensen met erg grote gezinnen in zeer kleine woningen woonden. Woningen zonder stromend water, woningen zonder ramen, woningen zonder toilet – en dat alles tegen behoorlijk hoge huren. Socialisten discussieerden niet alleen mee en riepen niet alleen dat het een schande was, maar ze traden ook in contact met de bewoners van die krotten. Louis Hermans schreef ‘Krotten en sloppen in Amsterdam’, Bimmel en Riemens ‘Arm Middelburg Hoe het woont! Hoe het leeft!’ en Spiekman en Schotting ‘Arm Rotterdam Hoe het woont! Hoe het leeft!’. Allemaal pasten ze dezelfde onderzoeksmethode toe. Aan de hand van

de harde gegevens van de woningtelling analyseerden ze in welke wijken en buurten de woningen het slechtst waren en daarna trokken ze erop uit. Gewapend met pen en papier bezochten ze de bewoners en tekenden hun verhalen op. Ze werden niet altijd enthousiast onthaald door de mensen, die weinig vertrouwen meer hadden in het oplossend vermogen van de hoge heren, maar meestal wisten ze dat vertrouwen uiteindelijk te winnen.

Hun gepubliceerde onderzoeksverslagen werden vervolgens door de socialistische partij gebruikt in de discussies in bijvoorbeeld de gemeenteraad. Hun onderzoek diende niet slechts het weten, maar juist ook het handelen. Spiekman en Schotting schreven aan het eind van hun boekje over het doel ervan: ‘het vestigen van de aandacht op de toestanden waarin in onze vaderstad de armsten der armen leven; het blootleggen van de droeve werkelijkheid met het beroep op den Raad om zich meer dan tot nu toe het lot aan te trekken van het lompen-proletariaat; het aantonen door de naakte feiten dat voorziening, spoedige voorziening in deze, dringende noodzaak is.’

Deze activiteiten van socialisten op straat en in de raad wierpen vrucht af. Niet meteen, maar zeker na enige tijd beïnvloedden zij de beslissingen die werden genomen in de bestuurslagen van het land. Onder druk van de maatschappelijke discussies kwamen er wetten waarmee lokale bestuurders maatregelen konden nemen om de ernstigste misstanden aan te pakken. Ook op andere terreinen gebeurde iets dergelijks. Genoemde Spiekman, een socialist en vakbondsman, is zo ook van groot belang geweest voor het tot stand komen van de Stuwadoorswet. Die wet bood voor het eerst de Nederlandse havenarbeider, die gewend was soms diensten te draaien van wel zestien uur, enige wettelijke bescherming.

DE SOCIAAL-DEMOCRATIE WORDT VOORZICHTIG

De indrukwekkende onderzoeken overtuigden niet iedereen binnen de vakbeweging en de socialistische beweging van het nut ervan. Met name Henri Polak, de grote man van het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV, de voorloper van de

FNV) en de Sociaal-Democratische Arbeiders Partij (SDAP, de voorloper van de PvdA), was van mening dat dit soort onderzoek beter kon worden overgelaten aan de overheid en dan in het bijzonder aan het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Zoals hij zelf schreef: ‘Slaagt het Bureau erin, te geven wat wij nodig hebben, dan behoeven de vakverenigingen zich om de statistiek verder niet druk te maken.’ Polak was ervan overtuigd dat het CBS de benodigde gegevens op de juiste manier boven tafel zou krijgen en dat de vakbeweging, zelfs als dit niet het geval was, niet in staat zou zijn om goed onderzoek te doen. Spiekman, een partijgenoot van Polak, dacht daar heel anders over. Hij realiseerde zich dat het CBS slechts statistieken verzamelde, maar dat die niet genoeg zijn voor de politieke strijd die socialisten en vakbeweging voeren. In zijn eigen woorden: ‘De vakverenigingen hebben statistische gegevens nodig – niet om de statistiek, maar om er materiaal uit te putten voor hun strijd. Wij behoeven met statistiek volstrekt niet altijd te bedoelen cijfers en alléén cijfers, maar ook feiten, bepaalde aangewezen toestanden, al staan deze ook niet altijd in de preciese volgorde die een statisticus zou wensen. En dat kan een regerings-bureau alléén, nooit voldoende doen. Dat zal moeten generaliseeren op een wijze, die juist de ergste feiten doet verborgen blijven.’ Spiekman vond het met andere woorden heel belangrijk dat de vakbeweging, maar we mogen daar de socialistische partij ook aan toevoegen, de cijfers van het CBS voorzag van een kwalitatief onderzoek. De mensen achter de cijfers dus. Toch won binnen de hoofdstroom van de socialistische beweging van Nederland de richting–Polak het pleit. Vol vertrouwen in het werken in het parlement en de mogelijkheden om daar en misschien in de toekomst zelfs in de regering de maatschappij te veranderen vertrouwden zij ook op de organen en de onderzoeken van de bestaande politieke macht. Vakbonden deden nog wel onderzoek naar werkomstandigheden, maar langzaam maar zeker raakte ook dit in onbruik. Als er al onderzoek werd gedaan, dan uitsluitend volgens de gangbare sociaal-wetenschappelijke

manier zonder dat daar bonden of partijafdelingen bij werden betrokken.

Toen na de Tweede Wereldoorlog PvdA en vakbeweging volledig werden opgenomen in de besturende organen, lieten ze het doen van onderzoek uitsluitend over aan de regeringsbureaus. De cijfers van het CBS en het Centraal Plan Bureau (CPB) zijn door de naoorlogse sociaal-democraten bijna heilig verklaard.

Binnen radicaal links was echter niet iedereen ervan overtuigd dat men zich kon verlaten op de officiële statistieken. De Eenheids Vak Centrale (EVC) bijvoorbeeld, die in de eerste jaren na de oorlog als een links alternatief voor het NVV optrad, publiceerde in 1947 het rapport 'Verhoogde productie door tarief?', een genuanceerde opvatting over de mogelijkheden om via een tariefstelsel de naoorlogse productie weer op peil te brengen. Het tariefstelsel, dat ook wel opjaagsysteem werd genoemd, zou onder bepaalde omstandigheden volgens de EVC mogen worden toegepast want in het belang van de bevolking moest de nationale productie echt omhoog. Om tot deze conclusie te komen had de EVC een enquête georganiseerd waaraan 8 ondernemers, 115 werknemers en 72 medici hadden meegedaan. Typerend zijn de uitspraken van een aantal ondervraagden. Een ondernemer: "Als voordeel kan gelden de grotere productie die met het tariefloon wordt bereikt, als nadeel staat daar tegenover, dat veelal de kwaliteit van het werk eronder lijdt", en een werknemer: "Vele van mijn collega's kwamen in een ziekelijke zenuwoverspanning, door het steeds maar afjakkeren en de steeds lager worden de tariefnormen." Toen de EVC een congres over deze kwestie organiseerde waren daar bedrijfsdirecties, bedrijfskernen (een soort ondernemingsraden, red.), en afgevaardigden van het ministerie aanwezig. De EVC werd dus zeker serieus genomen. De officieel erkende vakbonden die mochten meepraten in de Stichting van de Arbeid en de SER richtten zich in tegenstelling tot de EVC in de jaren vijftig vooral op het meebesturen. Zo

verzetten zij zich nauwelijks tegen de heersende geleide loonpolitiek waardoor de regering ervoor zorgde dat de Nederlandse lonen in 1957 tot de laagste van West-Europa behoorden.

Pas toen een beweging van onderop via stakingen deze regeringspolitiek bedreigde, kwamen ook de vakbonden in beweging, het NVV voorop. Binnen de vakbondskantoren realiseerde men zich weer dat de leden er niet alleen maar zijn om contributie te betalen, maar dat ze ook hun eigen stem kunnen laten horen. De metaalbond van het NVV startte daarom in 1964 met het Bedrijvenwerk en daarnaast kwam er weer een vorm van eigen onderzoek tot stand. Eerst richtte dat onderzoek zich vooral op de eigen organisatie, maar in een later stadium analyseerde de bond diverse bedrijven om te bekijken hoe daar weer een goed werkende vakbondsafdeling op poten kon worden gezet.

In de jaren zeventig en tachtig schreven de inmiddels bestaande groepen bondsleden verslagen over de werksituatie in hun bedrijf. Deze werknemersverslagen fungeerden als een soort kritische begeleiding van de sociale jaarverslagen die de directies publiceerden. In het werknemersverslag 1975 van Hoechst-Vlissingen stond dan bijvoorbeeld: 'het lawaai is bij de beesten af', een opmerking die een duidelijke aanvulling was op het Sociaal Jaarverslag. Een van de doelen van deze verslagen was trouwens het actief betrekken van de leden bij het vakbondswerk, iets wat in de voorgaande periode nogal was veronachtzaamd.

Overigens was de hernieuwde oriëntatie op het doen van eigen onderzoek wel uitsluitend een vakbewegingszaak, want binnen de PvdA keerde men hier niet naar terug. Die partij ontwikkelde nog wel plannen voor de toekomst, maar de gegevens daarvoor kwamen steevast uit officiële en wetenschappelijke rapporten. De stem van de burger werd niet meer gehoord.

DE SP VERSCHIJNT TEN TONELE

In de jaren zeventig, toen de vakbeweging zich na een periode van stilzwijgen weer bezighield met onderzoek naar de werkomstandigheden van de werknemers, ontstond ook de SP. In

de voorganger van de SP realiseerde men zich dat het doen van eigen onderzoek niet alleen een herinnering aan het vroege socialisme mocht zijn, maar nog steeds van groot belang zou kunnen zijn voor de nieuwe organisatie. Dat was overigens geen unieke gedachte, want in andere landen kwamen de nieuwe linkse bewegingen eveneens tot het inzicht dat het voor een goede politieke lijn belangrijk was om de wereld om je heen te analyseren. Bij Fiat en Olivetti in Italië, om twee voorbeelden te noemen, deden linkse groepen onderzoek om de strijd voor een andere wereld vooruit te helpen. Ook daar probeerde men om de mens terug te brengen in de statistische onderzoeken, terwijl de overheid diezelfde mens niet meer zag staan; alleen zo zouden socialisten theorie en praktijk kunnen verbinden. Zoals gezegd, ook in Nederland herleefde die gedachte. Zo deed iemand uitgebreid onderzoek naar de ontwikkelingen in de Rotterdamse haven, een onderzoek dat ook in de Rode Tribune werd gepubliceerd. Deze kennis van de haven en een aantal contacten met havenarbeiders dat tijdens dat onderzoek was gelegd, speelde een grote rol in de invloed die leden kregen toebedeeld tijdens de grote havenstaking van 1970. De SP ging verder met het doen van onderzoek onder havenarbeiders, maar ook in andere bedrijven. In die beginjaren ging dat nog onder het motto van de woorden van Mao: "Ga naar de massa, neem haar ideeën, denk er over na en zet ze om in actie zodat de ideeën aan de praktijk worden getoetst, de juiste opvattingen worden bevestigd en de foute gecorrigeerd." Hoewel we ons terecht niet meer spiegelen aan de woorden van 'de grote roerganger' is het idee nog steeds juist. Uitgangspunt was en is dat het onderzoek wordt gedaan vanuit een socialistische visie, dus niet zomaar alles wat je op straat of in de buurt, of in een bedrijf hoort overnemen maar die gedachten testen aan de maatschappelijke vooruitgang.

Zo brachten de jonge SP'ers uit Oss die bij Bergoss werkten de onvrede die daar bestond in kaart. Toen bij een andere fabriek de jaarlijkse loonsverhoging in 1973 hoger uitviel dan die bij Bergoss, was Arbei-

dersmacht, dat inmiddels een soort SP-vakbond was geworden, dan ook in staat om daarop in te spelen. Na een aantal pamfletten met een stakingsdreiging legden de mensen van Bergoss het werk inderdaad neer. De kracht van de pamfletten van Arbeidersmacht was niet alleen dat ze de stemming onder de arbeiders goed weergaven, maar ook dat ze hun huiswerk op andere gebieden goed hadden gedaan. Door de contacten in het bedrijf beschikte Arbeidersmacht over directiemedelingen en de notulen van de ondernemingsraad, maar door eigen onderzoek wist men ook de echte winstcijfers tegenover het verhaal van de directie te stellen. Dit was met andere woorden een goed

SP ONDERZOEK

Goed onderzoek gaat niet uit van subjectivisme maar van een juiste analyse van de objectieve werkelijkheid. Dat begint met het opstellen van een goede vragenlijst.

Stap 1 is een gesprek met het betrokken Kamer-/raadslid: wat wil ie weten en waarom?

Stap 2 is een bijeenkomst met mensen uit de praktijk. Wat ervaren zij in het dagelijkse werk? Wat zijn de belangrijkste zaken waar ze tegenaan lopen? Hoe pakt het Haagse beleid uit in de praktijk?

Stap 3 is de vragenlijst opstellen. Objectieve vragen, in logische volgorde, duidelijk en niet voor meerdere uitleg vatbaar. Plus open vragen, zodat mensen hun verhaal of frustraties kwijt kunnen. Ten slotte stellingen die tot duidelijke uitspraken leiden.

Stap 4 is de vragenlijst testen via een aantal contacten op de werkvloer.

Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen uit de praktijk proberen we de respons zo hoog mogelijk te krijgen. Meestal lukt het om 10 procent, soms wel bijna 20 procent, van de doelgroep te bereiken.

Alle mensen die hebben deelgenomen krijgen de resultaten te horen. Wat moet er veranderen en hoe gaan we dat doen, in de Kamer-/raad en daarbuiten. Het doel is immers ook mensen in beweging te brengen om hun eigen situatie te verbeteren.

voorbeeld van hoe socialisten onderzoek in een bedrijf moeten doen. Dat de staking werd gewonnen, was daarbij vanzelfsprekend een mooi resultaat.

Sindsdien werkt de SP vaak met grote of minder grote onderzoeken onder de bevolking om zo standpunten te bepalen. Een deel van de standpunten in het huidige verkiezingsprogramma zijn vrijwel direct te herleiden tot de reeks onderzoeken die het afgelopen jaar is gedaan onder politieagenten, leraren, gevangenis-personeel, binnenvaartschippers en het zorgpersoneel.

Zoals gezegd, die onderzoeken staan nooit op zichzelf maar passen in het bredere verband van de ideeën die socialisten hebben over de richting waarin de maatschappij zich zou moeten ontwikkelen. Een enquête alleen kan nooit de enige grond voor een standpunt zijn. De standpunten die uit een enquête voortkomen, moeten worden getoetst aan socialistische principes.

ONDERZOEKSDOELEN

Concreet onderzoek door socialisten heeft van oudsher vier doeleinden.

Het eerste doel is het verzamelen van gegevens om zo de eigen leden en potentiële leden van kennis te voorzien en te wapenen voor discussies. Hiermee wordt de eigen organisatie versterkt. Het tweede doel is erop gericht om een probleem onder de aandacht van de bevolking te brengen. Ook dit doel kan de eigen organisatie versterken, doordat mensen er bewust van worden dat de SP iets aan dit probleem wil doen. Het derde doel is om eisen te formuleren die in een van de vertegenwoordigende organen (Tweede Kamer, gemeenteraad enz.) aan de orde kunnen worden gesteld. Het vierde doel ten slotte, is om mensen in beweging te brengen die de kennis uit het onderzoek kunnen gebruiken om een zo goed mogelijk resultaat te behalen. Uiteraard lopen deze doelen door elkaar heen, maar dat hoeft niet altijd het geval te zijn.

Het algemene kenmerk is echter dat alle doeleinden politiek zijn. Het gaat niet alleen om leuke weetjes, maar staat altijd ten dienste van maatschappijverandering.

Vandaar ook dat socialisten vaak een

iets andere werkwijze hanteren dan de meeste reguliere wetenschappers. CBS of CPB kunnen bijvoorbeeld concluderen dat het gemiddelde loon is gestegen en daarmee ook de koopkracht van de bevolking. SP'ers zullen dan gauw geneigd zijn om te onderzoeken of dit ook echt voor iedereen geldt, want mensen ontvangen geen gemiddeld koopkrachtplaatje maar een daadwerkelijk salaris op hun bankrekening.

Socialisten doen al ruim honderd jaar onderzoek. Ze relativeren zo de officiële data en vullen deze aan. Het is uniek in het politieke veld om zo tot standpunten te komen: uitgaande van een socialistische opvatting de meningen en gevoelens van de bevolking gebruiken om een mening te vormen.

LITERATUUR

Wout Buitelaar & Ruud Vreeman, *Vakbondswerk en kwaliteit van de arbeid. Voorbeelden van werknemersonderzoek in de Nederlandse industrie*, Nijmegen 1985

Romano Alquati, *Klassenanalyse als Klassenkampf. Arbeiteruntersuchungen bei FIAT und OLIVETTI, Herausgegeben und eingeleitet von Wolfgang Rieland*, Frankfurt am Main 1974

L. Schotting en H. Spiekman, *Arm Rotterdam. Hoe het woont! Hoe het leeft!* Reprint van een in 1903 uitgegeven brochure met een inleiding van Sjaak van der Velden, Amsterdam 2007

Kees Slager, *Het geheim van Oss. Een geschiedenis van de SP*, Amsterdam/Antwerpen 2001

Sjaak van der Velden, *Statistics and the early Dutch labour movement (1870-1918)*, in: Jacques G.S.J. van Maarseveen, Paul M.M. Klep and Ida H. Stamhuis (eds), *The statistical mind in modern society. The Netherlands (1850-1940). Volume I: Official statistics, social progress and modern enterprise*, Amsterdam 2008, p. 313-334

J.M. Welcker, *Heren en arbeiders in de vroege Nederlandse arbeidersbeweging 1870-1914*, Amsterdam 1978

SPECULEREN OP DE KIEZERSMARKT

Tekst: Tiny Kox Foto: Peter Hiltz / Hollandse-Hoogte

Het neoliberale denken heeft geleid tot marktwerking op alle terreinen van de samenleving. Zelfs de democratie is gaandeweg 'vermarkt'. Partijen en kiezers zijn niet meer hecht aan elkaar verbonden maar bewegen zich zwevend op een kiezersmarkt. Op die markt is 'performance' belangrijker dan prestaties. En zetels wisselen steeds onstuimiger van partij. Partijtrouw is uit, partijhoppen in. Je kiest voor de partij die je het meeste belooft. Bevalt het niet, dan kies je gewoon weer een ander. Gaan we daarmee door of raken we er weer van af?

Het waren luie politici die in de jaren '80 zeiden dat 'de wereld niet langer maakbaar was'. En dat 'niet de overheid maar de markt het werk moest doen'. 'Meer markt en minder overheid' werd het credo van politici, die zichzelf overigens voor dat mindere werk wel steeds meer gingen betalen. Ze wilden 'marktconform' beloond worden. Dat illustreerde zowel de onmacht als het cynisme van de politiek. De luie politiek ging overheidstaken afstoten, overheidszaken overdragen en burgers vertellen dat ze nu eenmaal weinig voor hen kon betekenen. Mensen moesten voor zichzelf verantwoordelijk worden, vrij van de bevoogding van de overheid. Politiek raakte uit, economie in. Liberalisering, deregulering en privatisering werden de nieuwe economische modewoorden. Voor het weerbericht kwamen voortaan de beursberichten. De koersen daar moesten ons vertellen hoe het met ons ging. De AEX werd de barometer van ons doen en laten. Opeenvolgende regeringen gingen er prat op dat ze de overheid steeds kleiner maakten, de regeldruk minder en de zeggenschap van aandeelhouders groter dan die van gekozen volksvertegenwoordigers.

GEWOON JEZELF KUNNEN ZIJN

Ideologisch kreeg de ontwikkeling een naam: het neoliberalisme. Het was zeker niet uniek voor Nederland. Het nieuwe denken kreeg overal in de rijke landen voet aan de grond. Eerst in Amerika en Engeland, later hier en in de rest van Europa. Het neoliberale denken zei aan te sluiten bij de 18^e-eeuwse opvatting van de Schotse econoom Adam Smith. Die constateerde in zijn tijd dat hoe meer iedereen zijn beperkte eigen belang nastreefde, hoe beter dat uiteindelijk voor ons allemaal zou uitpakken. Neoliberalen oordeelden dat na de Tweede Wereldoorlog de staat overal het algemeen belang was gaan regelen, waardoor het individuele belang in het gedrang was gekomen en de dynamiek in de samenleving aan het verdwijnen was. De economische stagnatie van de jaren '80 zou alleen doorbroken kunnen worden door terug te keren naar het uitgangspunt dat iedereen vooral naar zichzelf moest kijken en voor zichzelf moest zorgen. Een nieuw liberalisme was nodig om de vaart weer in de economie en de samenleving te krijgen.

Met de opkomst van het neoliberale denken was het gedaan met de naoorlogse opvatting dat de samenleving goed geordend en in verband gehouden moest worden – met redelijke verhoudingen waar het gaat om de verdeling van welvaart, welzijn en toekomstkansen. De tijd dat iedere politicus eigenlijk 'sociaaldemocratisch' moest handelen om te kunnen overleven, was voorbij. Sociaal raakte uit, liberaal kwam in. 'Gewoon jezelf kunnen zijn', luidde een populaire liberale leus van de VVD in de jaren '80. En sociaaldemocraten vonden de aanduiding 'sociaalliberalen' ook best goed bij zichzelf passen, wellicht zelfs beter. Ze bedachten nieuwe begrippen, zoals 'de derde weg' en

'paars'. Zo noemden ze de regeringssamenwerking van sociaal- en liberaal-democraten die van politieke onmogelijkheid tot politieke werkelijkheid werd in de jaren '90. Wim Kok tekende een regeerakkoord met de liberalen van VVD en D66, dat voorzag in verregaande liberalisering en vermarkting van de samenleving. Hij moest er naar eigen zeggen zijn socialistische veren voor afschudden, maar ach, dat voelde ook wel als een bevrijding, meldde hij in zijn beruchte 'Den Uyl-lezing'. Het werd zoals liberaal voorman Frits Bolkestein tevreden over het paarse kabinet zei: 'Zij de premier, wij het beleid'.

DE CALCULERENDE BURGER

Sinds de opmars van het nieuwe denken, het neoliberalisme, is het streven om alles van waarde te koop aan te bieden. Voor alles wat eerder tot 'publieke zaak' werd gerekend maar nu door de overheid uit handen werd gegeven, ontstond daardoor een markt, met concurrerende belangen van partijen die voor hun eigen belangen gingen. Het loodswezen werd geprivatiseerd, de post en de telefoon, de postgiro, de busbedrijven. Andere overheidstaken werden verzelfstandigd, op afstand gezet. Van de spoorwegen tot de energiebedrijven. Hoe minder de overheid en daarmee de democratie te zeggen kreeg, hoe beter het gevonden werd. De markt zou kunnen wat de overheid steeds moeilijker viel: de mensen gelukkig maken.

Maar het nieuwe denken paste niet helemaal op de nieuwe werkelijkheid. Heel veel mensen werden er juist minder gelukkig van. Overal moesten ze gaan kiezen, bij zaken waar keuze nooit een vraag was geweest. Bij wie koop je je stroom, je gas, je zorgverzekering, je telefoon? Doelbewust werd de burger die rekende op de overheid als behartiger van het publieke belang, gedwongen om een 'calculerende consument' te worden, die alles naar zijn financiële waarde diende te schatten en op basis daarvan diende te handelen. De politiek zag het helemaal zitten, veel burgers steeds minder.

Als alles een markt wordt, blijft niets daar meer buiten. Niets – zelfs de democratie niet. Er is derhalve gaandeweg ook een echte 'kiezersmarkt' ontstaan. Daarop gedragen mensen zich minder als betrokken burger en meer als calculerende consument. Sinds de invoering van het algemeen kiesrecht begin 20^e eeuw, was het stemrecht de mogelijkheid om de partij te steunen die jouw kijk op de wereld in de politiek in de praktijk probeerde te brengen. Partijen hadden een duidelijke identiteit en burgers waren zich daar terdege van bewust. Je had socialisten, christendemocraten en liberalen in de verzuilde Nederlandse samenleving. Hun visies waren vrij vast en hun kiezersaanhang dus ook. Je kon heel wat fout doen voordat kiezers naar een ander kamp overstapten. Een paar zetels verschil op verkiezingsdag was al goed voor grote krantenkoppen. Kiezers steunden hun partij en de partij rekende op die steun. Kiezers en partijen hoorden bij elkaar, ze stonden samen voor hun zaak. In de tijd dat de KVP (Katholieke Volkspartij) de grootste was, zeiden de posters: katholieken stemmen lijst 1, nummer 1. Geen twijfel mogelijk. Je koos partij voor jouw partij. In de grote steden stemden de arbeiders stevast op de PvdA, op 'De Partij' zoals dat

heette. Slechts weinigen stapten van de ene naar de andere partij over. Dan moest er wel wat ernstigs aan de hand zijn.

Tot in de jaren '80 kregen PvdA, CDA en VVD ongeveer negentig procent van de stemmen, met aan de rand op links en rechts enkele kleine getuigenispartijen. Die hadden doorgaans ook hun vaste aanhang, maar konden niet echt inbreken bij de grote jongens. De drie grote partijen verdeelden onder elkaar de regeermacht, doorgaans met het CDA in het centrum van de macht. Sommigen spraken van de 'eenpartijstaat Nederland'.

VOLATIELE STEMMING

Hoe anders is het nu. Opiniepeilers en media peperen het ons voortdurend in. In de aanloop naar de komende Kamerverkiezingen van 9 juni is de kiezersmarkt volop in beweging. Niemand weet wat hij op 9 juni zal krijgen. Partijen winnen en verliezen zetels alsof het zakken stemmen zijn. Elke zondag komt Maurice de Hond met zijn dagkoersen, tweewekelijks doet de Politieke Barometer dat, tussendoor geeft NIPO zijn koersberichten door. De peilers bevoorraden de media met steeds weer nieuwe cijfers en de media maken daar weer nieuws van. Want dat verkoopt. Hoe meer verandering, hoe meer verrassing, hoe hoger de nieuws- en verkoopwaarde. Het kan alle kanten op. De permanente peilingen dwingen politieke kopstukken om stante pede te reageren en te proberen de dagkoersen bij te stellen. Mediaredacties duiden de uitslagen alsof de kiezers werkelijk iets gedaan hebben. Op de aandelenbeurs zouden we de stemming 'volatiel' noemen en zou beleggers en speculanten het water in de handen staan – en bij sommigen uit de mond lopen, wegens de kans op koerswinst.

Zo is het al tijden in de beleving van mensen, ook al hebben we te doen met een relatief nieuw verschijnsel. Begin jaren '90 werd de politiek verrast met de razendsnelle opkomst én ondergang van de ouderenpartijen. Ze kwamen, zagen en verdwenen. Niemand kent ze nu nog. Begin jaren '00 verscheen Pim Fortuyn plotseling aan het politieke firmament. Hij schitterde ongekend hevig en binnen enkele maanden werd zijn beweging van uitzichtloze eenmanszaak tot tweede partij in het parlement – hoewel hijzelf kort voor die verkiezingen door een dwaas werd vermoord. Binnen slechts enkele maanden loste de LPF echter alweer op, als gebakken lucht. Daarna werd de kiezersmarkt heroverd door de kort daarvoor gehalveerde PvdA. Alles wat herinnerde aan de oude verpakking was van de hand gedaan en Wouter Bos bracht eind 2002, begin 2003 zijn partij in twee maanden tijd als een uiterst aantrekkelijk aanbod voor de kiezers op de markt. Nieuw, jong, fris – en niet te veel inhoud waar je alleen maar last van kon krijgen. Dat merkte Jan Marijnissen, die aanvankelijk goed in de markt lag voor de parlementsverkiezingen van januari 2003 maar het door te veel politieke inhoud toch moest afleggen tegen de concurrent die meer vorm bood. In één maand tijd verloor de SP tien zetels in de peilingen en eindigde waar ze begonnen was, op negen zetels. Wouter Bos zat op rozen. Hij won de verkiezingen – maar in het kabinet kwam hij niet. Balkenende bleef regeren, door de LPF in te ruilen voor D66. Blij was het kiezersvolk er niet mee. Het kabinet scoorde diepterecord

na diepterecord en de peilingen gingen gelijk op. In maart 2006 leek de PvdA alle records te gaan breken. Na een reuze overwinning bij de raadsverkiezingen schoot de partij in de peilingen door naar een ongekend groot aantal van 60 virtuele Kamerzetels in de zak. Negen maanden later echter bleek de helft van die zetels alweer verdampt. In plaats van grote winnaar werd de PvdA grote verliezer bij de echte verkiezingen. Kiezers die eerder in peilingen voor Bos hadden gekozen, weken in het stemlokaal massaal uit naar de SP. Die kwam van negen op 25 zetels en werd met een daverende klap derde partij van Nederland, de liberalen voorbij en de sociaaldemocraten dicht in de nek zittend.

DE VIRTUELE ZETELS VLIEGEN IN HET ROND

In de Kamer is nog niets veranderd aan de getalsverhoudingen. Maar de peilingen hebben sinds 2006 partijen doen opkomen en neergaan, de een na de ander. Al bijna vergeten zijn we hoe anderhalf jaar geleden kiezers reageerden op de hype rond Rita Verdonk. Eén zetel in de Kamer, verkregen na haar afsplitsing van de VVD, maar in juni 2008 goed voor maar liefst 24 zetels in de Politieke Barometer. En nu? Rita staat op nul. Niet één echte Kamerverkiezing heeft haar 'beweging' meegemaakt. En toch was Rita Verdonk al de voorvrouw van de grootste en kleinste partij van Nederland. Virtueel tenminste. Nadat premier Balkenende begin van dit jaar zijn zoveelste kabinet liet crashen, vliegen de virtuele zetels weer alle kanten uit. Eerst leken PVV en D66 de grote winnaars te worden van de verkiezingen in juni. Na de leiderswisseling bij de PvdA, trekt echter Job Cohen weer kiezers aan die Wouter Bos verloor. De SP is voorlopig uit de kiezersgunst, net als het CDA. GroenLinks gaat op en neer. Niemand weet wat het echt wordt. Het kan nog overal naartoe.

Kiezers zijn in de afgelopen twintig jaar ontegenzeggelijk veel losser geworden. In plaats van een partij die ze als de hunne beschouwen, zien ze een heel scala van partijen als mogelijk gegadigde voor hun stem. Een groot deel lijkt permanent zwevend te zijn geworden. De vaste kernen waarop partijen kunnen rekenen, zijn heel veel kleiner. Je stemt op de partij die jou het meeste lijkt te bieden. Bevalt hij niet, dan stap je over naar een ander. Een stem voelt niet meer als een verbintenis tussen jou en de partij in kwestie. Het idee dat jij je met jouw stem medeverantwoordelijk maakt voor het doen en laten van de gekozen partij, is de meeste mensen vreemd. Ze zeggen het zelf: wie in peilingen zegt voor de PVV te gaan kiezen, zegt desgevraagd dat hij natuurlijk lang niet zo radicaal is als Wilders. Nog sterker: virtuele kiezers rekenen erop dat lang niet alles wat Wilders zegt, ook ooit uitgevoerd zal worden. In speciale onderzoeken positioneren PVV-kiezers zich een stuk gematigder dan de door hen op het schild geheven partijleider. En ze weten nu al: als de PVV tegenvalt, gaan ze toch gewoon weg en op zoek naar een ander?

ECHE MARKT WERKT AVERECHTS

Partijtrouw lijkt een schaars goed geworden. Maar waarom ook zou een consument-kiezer trouw zijn aan partijen die zelf ontrouw zijn aan hun gedachtegoed en vooral slechts hengelen naar de kiezersgunst en hun beloften daarop

aanpassen? Met het ontstaan van de kiezersmarkt heeft ook de politieke marketing op grote schaal zijn entree gedaan. Partijen zoeken kiezers, kiezers zoeken partijen. De markt wordt beheerst door hen die zich het beste weten te verkopen. De meeste partijen zijn permanent gaan zweven, op zoek naar zoveel mogelijk stemmen. En aangezien die ook zweven, is de hele kiezersmarkt enorm in beweging. De kiezersmarkt is onrustig en onstuimig en niemand kan nu zeggen wat de werkelijke uitslag op 9 juni gaat worden. Politici worden beoordeeld en afgerekend op hun performance in plaats van op hun prestaties. Wie de beste onliner heeft, de bruto bewering doet, het meeste belooft of de beste zondebok in de aanbieding heeft, verovert een begeerd marktaandeel. Wie daar minder goed in is, verliest ruimte op de kiezersmarkt en komt in het gedrang. Wie niet voldoende 'performance' levert, is het haasje; naar feitelijke prestaties wordt door de consument-kiezers nauwelijks gekeken. Vraag het Agnes Kant maar. Dat ze bijna in haar eentje het parlement wist te overtuigen dat marktwerking in de zorg echt niet kan, tikt niet aan; een minder optreden in een tv-debat des te meer.

De misvorming van de democratische stembusgang naar een kiezersmarkt lijkt onstuitbaar. Maar is dat ook werkelijk zo? Steeds meer mensen zijn de gevolgen van het neoliberale denken zat. Zeker nadat de financiële en economische crisis het falen heeft aangetoond van het idee dat het algemeen belang het best gediend is als ieder voor zijn eigen belang gaat. Kortetermijn-eigenbelang en duurzamer algemeen belang gaan vaak juist niet zomaar samen. De neoliberale dwang op mensen om uit alles een keuze te maken, wordt ook steeds meer afgewezen. Veel burgers lijken het beu te worden zich altijd en overal als calculerende consument te moeten gedragen. Ze willen gewoon stroom uit het stopcontact, gas uit de gaskraan en zorg voor zichzelf en de familie als dat nodig is. Niet elke avond op de bank om uit te rekenen of overstappen van het ene naar het andere energiebedrijf of ziektekostenverzekeraar financieel aantrekkelijk is. Ook de vermarkting van de politiek lijkt averechtse gevolgen te krijgen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen in maart bleef de helft van de kiesgerechtigden thuis. Die mensen hebben kennelijk het gevoel dat ze wel mogen stemmen, maar eigenlijk niks te zeggen hebben en dat de politiek toch niets anders met hun stemmen doet dan alleen de eigen positie versterken. Ze wantrouwen de politiek omdat die zich niet richt op het nakomen van gedane beloften maar op het doen van steeds nieuwe beloften.

TOCH WEER BETROKKEN BURGERS?

De politiek en de kiezer staan voor een keuze. Gaan we door met het reduceren van de democratie tot kiezersmarkt? Of zien we dat 'de kiezersmarkt' ook een ontsporing is en gaan we kiezers weer aanspreken als betrokken burgers, die met hun stem koers geven aan de samenleving, en dus ook medeverantwoordelijk worden voor die koers? Dus: wie stemt, kiest echt hoe het verder moet met de samenleving en verbindt daar gevolgen aan. Zo zouden we af komen van de kiezersmarkt waarop slechts kortetermijnverwachtingen spelen en op weg kunnen naar een meer volwassen democratie waar niet de waan van de dag maar het algemeen belang het meeste telt.

SP-VERKIEZINGSPROGRAMMA'S

BALANS TUSSEN IDEALEN EN REALISME

Tekst: Diederik Olders Foto: Bas Stoffelsen

Een SP-verkiezingsprogramma komt tot stand via ledenvergaderingen, regioconferenties, een programma-commissie, amendementen, debatten en congresbesluiten. Waarom al die moeite voor een tekst die maar weinig kiezers zullen lezen?

Het SP-programma voor de verkiezingen van 1994, die de SP voor het eerst in de Tweede Kamer brachten, heet 'Stem tegen, stem SP'. In de inleiding van dat programma maakt 'kandidaat-kamerlid SP' Jan Marijnissen snel duidelijk dat de SP geen partij van loze beloftes wil zijn: 'Het maken van verkiezingsprogramma's behoort tot het typisch Nederlandse ritueel dat voorafgaat aan verkiezingen. Hoewel iedereen weet dat de gedane beloften na de verkiezingen meestal snel weer worden vergeten, wordt er stevast een grote betekenis aan gehecht. Waarschijnlijk is de achter-

grond dat de meeste partijen niet afgerekend willen worden op wat ze de voorafgaande periode gedaan hebben. Het doen van nieuwe beloften is dan de aangewezen weg.'

Toch moest de SP er ook aan geloven – je moet de kiezer toch uitleggen waar ze op stemmen. In 'Stem tegen, stem SP' was daarom vooral de analyse van de SP te lezen. Met beargumenteerde voorstellen, maar niet tot in detail uitgewerkt. Het was vooral een richtsnoer voor een eventuele Tweede Kamerfractie – overigens liet Marijnissen dat 'eventuele'

weg en schreef hij vol zelfvertrouwen over 'de toekomstige Tweede-Kamerfractie'. Het programma was een soort magazine van zestien pagina's, met foto's en kaders. Marijnissen in de inleiding: 'Het stuk dat nu voor u ligt is niets anders dan een nadere kennismaking met het ideeëngoed van de SP. We laten zien hoe wij de hedendaagse ontwikkelingen zien en stellen onze eigen opvattingen daar tegenover.'

DUIDELIJKE UITGANGSPUNTEN

De SP wilde toen ook al een andere politieke cultuur. Een cultuur die er niet om draait macht te krijgen om de macht, maar om de samenleving beter te maken. In het voorwoord van het programma voor de Tweede Kamerverkiezingen van 1986, 'De SP maakt er werk van', stond het zo: 'De Socialistische Partij is inderdaad anders. (...) In de slag om het politieke midden vervagen uitgangspunten als sneeuw voor de zon. Het gaat alleen nog om het meedoen, in het politieke spel, en vooral natuurlijk in de komende regering. Maar regeren is meer dan alleen maar erin zitten. En als regeren vooruitzien is, dan moet je als politieke partijen duidelijke uitgangspunten hebben.'

Naarmate de partij groeide, kreeg ze steeds meer last van het label dat andere partijen graag op ons plakten: de partij die overal tegen is. Dat had de SP een beetje over zichzelf afgeroepen met de verkiezingsleus 'Stem tegen'. En het was in zoverre wel terecht, dat de SP de enige partij was die consequent kritiek leverde op het neoliberale beleid dat met de jaren tot politieke norm was verheven. Toch moest dat beeld doorbroken worden, want de SP had wel degelijk alternatieve voorstellen. De partij wilde dolgraag laten zien dát ze de

Ewout Irrgang en Emile Roemer tijdens de presentatie van het verkiezingsprogramma *Een Beter Nederland voor Minder Geld* in Nieuwspoor

voorstellen had, en dat deze haalbaar en realistisch waren. Vandaar dat SP-verkiezingsprogramma's in de loop der tijd meer gingen lijken op andere partijprogramma's. Maar alleen in vorm; de wijze les dat je visie niet moet verdunnen om mee te mogen doen werd nog steeds ter harte genomen. De analyse en duidelijkheid over de uitgangspunten bleven dus een belangrijke rol spelen in de teksten. In het 'actieprogramma' voor de verkiezingen van 2002 (en meteen voor die van 2003, omdat het kabinet met de LPF het maar zo kort volhield) met de titel 'Eerste weg links', valt te lezen: 'Dit actieprogramma, waarmee de Socialistische Partij (SP) in 2002 naar de kiezers wil, is een radicale én realistische keuze voor sociale wederopbouw, voor eerlijker delen van de welvaart en voor ecologie boven economie.'

HAALBAAR

Radicaal én realistisch; heel anders maar wel haalbaar. Dat was de boodschap van verkiezingsprogramma's van de SP sinds 1998. Ook al had het programma van dat jaar nog 'Tegengas!' als titel. Was de financiële paragraaf in 1994 nog een kader met 12 punten; in 1998 kreeg de financiële verantwoording een eigen hoofdstuk, met als titel: 'En wie gaat dat betalen?' De boodschap was hier: het is realistisch wat wij willen. Het antwoord op de vraag 'En wie gaat dat betalen?' luidde: 'Wijzelf, de

samenleving als zodanig. Dat kan als we het goed aanpakken en afrekenen met de absurde opvatting dat het rijkste land van de wereld geen geld zou hebben om een aantal doodnormale zaken te betalen, die horen bij een beschaafde samenleving.'

Sinds 2002 laat de SP het verkiezingsprogramma ook doorrekenen door het Centraal Planbureau (CPB). Altijd een discussiepunt, want wat is daarvan nou de waarde? Het goedkeuringsstempel van het CPB speelde een steeds grotere rol; een partij die serieus genomen wilde worden, moest met bewijs komen dat het land niet failliet gaat als zij aan de macht komt. Aan de andere kant: het CPB werkt met rekenmodellen waar kritiek op mogelijk is. Een beroemde eigenschap van de CPB-modellen is dat er alleen naar de kosten van onderwijs wordt gekeken, en niet naar de opbrengsten ervan op de langere termijn. Dat maakt investeren in onderwijs ten onrechte een dure hobby.

De boodschap dat de SP ook financieel haalbare voorstellen heeft, kwam heel sterk naar voren in het verkiezingsprogramma van 2006. De titel daarvan was namelijk: 'Een beter Nederland voor hetzelfde geld'. In het hoofdstuk over financieel beleid valt te lezen: 'Nederlanders hechten veel waarde aan economische groei, maar ook aan een eerlijke verdeling van

onze rijkdom. We willen onze publieke sector en sociale zekerheid graag in stand houden. En dat kan ook. Een veel sociaal beleid is mogelijk, voor hetzelfde geld.'

Nadeel van die moeite om realistisch te zijn en haalbare voorstellen te formuleren, is dat er soms geen financiële ruimte is om voor te stellen wat de SP écht wil. Tijdens de discussie in de partij over het huidige conceptverkiezingsprogramma – 'Een beter Nederland voor minder geld' – bleek al dat veel leden moeite hadden met de keuze om het eigen risico in de zorg niet te verhogen. De SP is er altijd tegen geweest dat mensen als ze zorg nodig hebben iets moeten betalen, terwijl mensen die geen zorg nodig hebben dat niet hoeven. Eigen risico, no-claimkorting, eigen bijdrage; allemaal vormen van niet-solidaire bekostiging, die de SP wil afschaffen. Nu er bezuinigd moet worden – vandaar de titel van het programma – koos de programmacommissie in eerste instantie ervoor om niet het eigen risico nu af te schaffen, maar pas op termijn, en intussen stijging wel tegen te gaan. Socialer dan andere partijen, die het eigen risico willen verhogen, maar wel aangepast aan de financiële situatie waarin Nederland nu zit. Na kritiek van leden heeft de programmacommissie besloten om toch op te nemen dat het eigen risico afgeschaft wordt. Het moet wel bekostigd worden; niets

is gratis. Ronald van Raak, coördinator van de programmacommissie van de SP: “Onze leden wezen er bij de regioconferenties terecht op dat de solidariteit tussen zieke en gezonde mensen beter tot zijn recht komt als het eigen risico wordt afgeschaft, en we de kosten helemaal via de premies opbrengen.” Voor deze wijziging in het SP-programma wordt volgens Van Raak geen cent extra uitgegeven. “We gaan niet meer kosten maken, maar de gemaakte kosten eerlijker verdelen.”

AOW-LEEFTIJD

Bij de standpunten over de verhoging van de AOW-leeftijd was de programmacommissie juist idealistischer dan sommige leden. In de laatste conceptversie van het SP-verkiezingsprogramma staat:

‘De AOW-leeftijd blijft 65 jaar en vervroegd uittreden blijft mogelijk. Mensen krijgen wel het recht om na hun 65e door te werken, met dezelfde rechten en plichten als andere werknemers. We moeten mensen tot 65 jaar aan het werk helpen en aan het werk houden.’

Door het tot nu toe tamelijk krachteloze verzet van de vakbonden tegen de voorstellen van het gevallen kabinet-Balkenende hebben veel mensen in Nederland de conclusie getrokken dat het een gelopen race is;

de AOW-leeftijd wordt toch wel verhoogd. Ook onder de SP’ers zijn mensen te vinden die vinden dat we realistisch moeten zijn over de haalbaarheid van dit standpunt. Een partij als de PvdA is op dit punt ten opzichte van de vorige verkiezingen gedraaid. In 2006 stond in hun verkiezingsprogramma dat de AOW-leeftijd niet verhoogd zou worden. In de periode daarna leek het of de PvdA dit punt onder druk van het CDA had laten varen. Maar in het verkiezingsprogramma dat deze maand verscheen, bleek dat de PvdA het nu zelf ook wil.

Volgens Ronald van Raak vond de programmacommissie dat ‘realistisch zijn’ op dit punt niet op zijn plaats was: “Er zijn heel veel mensen in Nederland die de verhoging van de AOW-leeftijd niet willen. Ook bij de achterban van partijen die pleiten voor verhoging. Wij vinden dat de kiezer de kans moet krijgen zich hierover uit te spreken.”

De SP maakt in het programma een duidelijke keuze:

‘Wij laten de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen.

Alleen dan kunnen we de veroorzakers de crisis laten betalen.

(...)

Wij bieden mensen sociale zekerheid.

Alleen dan kan het vertrouwen in elkaar worden hersteld.’

Met die inzet zou een draai op ons AOW-standpunt niet alleen ongeloofwaardig overkomen, maar ook ongeloofwaardig zijn. En het is weer niet realistisch om te denken dat je dan als partij het vertrouwen van de kiezers krijgt.

STRIJD

Bij het schrijven van dit artikel is nog niet bekend wat het eindresultaat zal zijn. Wat wordt het AOW-standpunt? Eigen risico in de zorg of niet? Het zeventiende congres eind april gaat erover wat uiteindelijk in het verkiezingsprogramma komt en wat niet. Het belang van een verkiezingsprogramma moet niet overschat worden; hoeveel mensen lezen het nou eigenlijk? Sommigen zijn dan ook verbaasd dat er zoveel moeite in wordt gestoken om het te maken, te bediscussieren, te amenderen. Aan de andere kant: politiek is een strijd tussen idealen en de harde realiteit. Je moet je voldoende aanpassen aan die ongewenste realiteit om deze te kunnen veranderen. Maar niet te veel aanpassen, want het idealisme van nu kan het realisme van de toekomst worden. Puur idealisme is krachteloos, puur realisme ook. Een verkiezingsprogramma is de weerslag op papier van deze strijd. Zo bezien is het helemaal niet gek dat de discussie hierover soms hoog oploopt. Als die strijd niet meer gevoerd zou worden binnen de SP, zouden we ons pas echt zorgen moeten gaan maken.

HET CPB IS WEER SUGGESTIEF BEZIG

Tekst: Nico Schouten

Het CPB* presenteert zichzelf als een onpartijdig instituut dat zakelijk prognoses maakt over de economie. Uit de woordkeus en uit diverse aannames in de rekenmodellen komt echter steeds een gekleurd mens- en wereldbeeld naar voren. Zo ook in de recente rapporten die met het oog op de verkiezingen vervroegd zijn afgerond en gepubliceerd. Te weten het 'Centraal Economisch Plan 2010' en de 'Economische Verkenning 2011-2015' (www.cpb.nl).

Beide rapporten gaan over de 'houdbaarheid' van de overheidsfinanciën met het oog op de huidige economische crisis. Die crisis heeft geleid tot forse tekorten in de inkomsten van de overheid, voornamelijk als gevolg van dalingen in de belastinginkomsten. Deze tekorten zullen echter minder worden als het economisch herstel zich doorzet. Bij ongewijzigd beleid daalt het tekort naar verwachting van 6,3 procent van het Bruto Binnenlands Product (BBP) in 2010 naar 2,9 procent in 2015. Daarmee komt het juist weer onder de EMU-norm van 3 procent. Dat valt dus wel mee. Wel is intussen de staatsschuld opgelopen tot 74 procent van het BBP. Dat is hoger dan de EMU-norm van 60 procent en de rentekosten zullen er door stijgen. Maar het CPB kijkt verder dan 2015. Het ziet twee ontwikkelingen die extra kosten met zich mee zullen brengen op langere termijn, namelijk de stijging van de levensverwachting en de stijging van de kosten van de zorg. Die stijgingen zijn 'de belangrijkste drijvende kracht achter veranderingen in uitgaven en inkomsten' (pagina 63 van de Verkenning). Uitgerekend is dat – gegeven de aannames van het rekenmodel – bij ongewijzigd beleid de kosten sterk gaan

oplopen, zij het pas na 2020.¹ Maar dit staat niet in de tekst, en evenmin in de perspublicatie; het is slechts af te leiden uit de tabel op pagina 64. Om deze groeiende kosten het hoofd te bieden, zou – aldus het CPB – het begrotingssaldo in 2015 met 4,5 procent van het BBP verbeterd moeten zijn. In geld uitgedrukt komt dit neer op € 29 miljard. De suggestie is dus dat in de komende kabinetsperiode (liefst) zoveel moet worden bezuinigd, terwijl de cijfers laten zien dat de tekorten pas na 2020 gaan oplopen. De cijfers geven niet aan vanaf welk jaar dit precies gebeurt en hoe snel daarmee de EMU-norm wordt overschreden. Daar de zorgkosten de belangrijkste factor zijn en die kosten vooral stijgen vanaf de leeftijd van 75, moet men denken aan 2021 à 2022 gelet op de doorstroming van de geboortegolf tussen 1946 en 1950. Een kleinere golf na 2034 dateert van de periode 1960 – 1970.²

LEVENSVERWACHTING EN AOW

In de 'Economische Verkenning 2011-2015' wordt opgemerkt dat de levensverwachting meer stijgt dan eerder is aangenomen. Hierdoor stijgen de uitgaven aan de AOW. En deze stijging 'wordt maar ten dele gecompenseerd door hogere belastingopbrengsten', aldus het CPB op pagina 11. Dit is een suggestieve opmerking, want de werkelijkheid is anders zoals onderstaande tabel 1 en 2 leren.

We kunnen ons trouwens afvragen wat de waarde is van het maken van prognoses voor een periode van een halve eeuw. De cijfers liggen er echter en als we ze goed analyseren dan blijkt dat ze de beleidsvoorstellen van het CPB niet ondersteunen. Het verschil tussen de prognoses in de twee tabellen is namelijk minimaal. In de prognose uit 2006 verwachtte het CPB dat het verschil tussen uitgaven aan de

TABEL 1 CPB-PROGNOSE 2006³

	2006	2011	2020	2040
AOW-uitgaven in % van het BBP	4,7	5,3	6,6	8,8
Inkomstenbelasting en premies over pensioenen in % van het BBP ⁴	1,8	1,9	2,5	3,6
Indirecte en andere belastingen over pensioenen in % van het BBP ⁵	1,9	2,2	2,9	4,2
Totaal inkomsten	3,7	4,1	5,4	7,8

TABEL 2 CPB-PROGNOSE 2010⁶

	2011	2015	2020	2040	2060
AOW-uitgaven in % van het BBP	5	5,75	6	8,5	8
Inkomstenbelasting en premies over pensioenen in % van het BBP	1,75	2	2	2,75	2,75
Indirecte en andere belastingen over pensioenen in % van het BBP	2	2,25	2,75	4,25	4
Totaal inkomsten	3,75	4,25	4,75	7	6,25

AOW en de opbrengsten van gepensioneerden hetzelfde zou blijven. In 2006 was dat $4,7 - 3,7 = 1$ procent van het BBP; in 2040 zou dat nog steeds 1 procent bedragen (8,8 – 7,8). De prognose uit 2010 geeft voor het beginjaar 2011 en het eindjaar 2060 ook dezelfde kosten: 1,25 procent van het BBP. Als we uit beide tabellen dezelfde jaren met elkaar vergelijken (2006 en 2040) dan blijkt dat de kosten iets stijgen. Van 1 naar 1,5 procent, maar ook een dergelijke stijging is toch slechts minimaal. Dit vrijwel gelijkblijvende verschil was ook al opgemerkt in de door mij geschreven rapporten ‘De vergrijzing betaalbaar’ uit 2007 en in ‘Verhoging AOW-leeftijd ongewenst, onnodig en onzinnig’ uit 2009. Tussendoor vindt een lichte groei van het verschil plaats. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat na 2006 enkele maatregelen zijn genomen waardoor de uitgaven later iets zijn gedaald en de inkomstenbelasting iets is gestegen.⁷

Toch kan uit de vergelijking van de tabellen worden opgemaakt dat er geen dwingende financiële noodzaak bestaat voor de verhoging van de AOW-leeftijd. De minimale groei in kosten kan worden gefinancierd uit de verwachte economische groei bij ongewijzigd beleid. Het verschil tussen uitgaven en inkomsten ligt in alle gevallen beduidend beneden de kosten voor de hypotheekrenteaftrek (rond de 2 procent van het BBP).

Suggestief bij dit onderwerp is dan nog de volgende opmerking van het CPB op pagina 63: ‘De afhankelijkheidsratio (het aantal vijftenzestigplussers gedeeld door het aantal 20-64-jarigen) neemt toe van 25 procent in 2010 tot 49 procent in 2040 om daarna weer licht te dalen’. Deze opmerking is suggestief omdat een aanzienlijk deel van de vijftenzestigplussers helemaal niet afhankelijk is doordat ze over eigen inkomsten beschikken, vitaal of tenminste zelfredzaam zijn, en deelnemen aan maatschappelijke activiteiten. Daar komt nog bij dat van de leeftijdsgroep tussen 20 en 64 meer mensen betaalde arbeid verrichten dan vroeger en het aantal jongeren (0–20) relatief is gedaald. Zie voor veel meer hierover, met tevens kritiek op de kletsboek van minister Donner, het rapport ‘Verhoging AOW-leeftijd ongewenst, onnodig en onzinnig’.

GEZONDHEIDSZORG

Een grotere stijging van de kosten is te verwachten bij de zorg. Het CPB schat die stijging trendmatig op 4 procent per jaar. Daardoor stijgt het aandeel in procenten van het BBP. Het grootste deel van de stijging zit in de uitgaven voor de AWBZ, en wel met ruim 3 procent per jaar. In onderstaande tabel is de nieuwe prognose vergeleken met de prognose uit 2006. Uitgegaan wordt van ongewijzigd beleid.

Tabel 3 laat zien dat de stijging pas begint aan te tikken na 2020. Na 2040 stabiliseert zich het percentage volgens de

prognose, wat herleid kan worden tot de stabilisering in de bevolkingsopbouw. Niettemin beschouwt het CPB dit als een probleem omdat de collectieve lastendruk is toegenomen. Daarom wordt de suggestie gedaan om 1 procentpunt van de trendmatige uitgavenstijging te laten financieren door eigen betalingen. Gemiddeld genomen komt dit per persoon neer op een verhoging van de eigen bijdragen in polissen van 165 euro naar 775 euro. Plus voor bewoners van verzorgings- en verpleeghuizen een verhoging van 2000 euro per jaar.

Vreemd is dat niet nagegaan wordt of de verhoging van de eigen bijdragen wel kan leiden tot een daling van de collectieve financiering. Er wordt vermoedelijk van uitgegaan dat er sprake is van overconsumptie, terwijl de ervaring leert dat heel veel mensen bij forse eigen bijdragen de nodige zorg in een vroeg stadium uitstellen zodat de kosten in het latere stadium juist toenemen. Ook kan het geld voor de eigen bijdragen niet meer besteed worden aan andere uitgaven, zodat over die uitgaven belastinginkomsten (BTW en accijnzen) dalen.

In het algemeen heeft het CPB weinig oog voor de baten van de gezondheidszorg. Het komt niet verder dan de obligate opmerking dat het mooi is dat de levensverwachting stijgt (maar dat dit wel een prijs heeft). De gezondheidszorg heeft echter economisch gezien een positief effect op de beschikbaarheid van mensen voor de arbeidsmarkt, het ziekteverzuim en het vrijwilligerswerk. De verhoging van de zelfredzaamheid van mensen met een handicap brengt een kostenbesparing met zich mee. Het is natuurlijk lastig deze effecten te kwantificeren daar zij doorkruist kunnen worden door andere factoren, zoals werkgelegenheid en leefgewoonten. Maar het CPB noemt ze niet eens. Evenmin is er aandacht voor de bloeiende industrie van medische apparaten en hulpmiddelen die bijdraagt aan het BBP. Een industrie met een groeiende omzet en gevarieerde werkgelegenheid.

COLLECTIEVE LASTENDRUK

De vergrijzingskosten op langere termijn baren het CPB zorgen omdat bij ongewijzigd beleid de collectieve lastendruk omhoog gaat. Van deze verhoging veronderstelt het CPB steeds dat dit niet goed is voor de economische groei. Want: “De toename van het verschil tussen loonkosten en beschikbaar inkomen vermindert de prikkel voor werknemers om meer uren te werken of om te investeren in scholing.”

Dit is een ideologisch dogma. De werkelijkheid is veel grilliger en varieert in de tijd. Enkele voorbeelden. In Zweden is de collectieve lastendruk hoger en ook de arbeidsparticipatie. In Duitsland kon probleemloos de belasting verhoogd worden bij de eenwording in 1991, om zo de ontwikkeling van Oost-Duitsland te financieren. In Nederland is na de oorlog heel lang de collectieve lastendruk hoger geweest zonder dat dit de groei in de weg stond.

TABEL 3 ZORGGUITGAVEN IN % BBP VOLGENS HET CPB⁸

prognoses	2011	2015	2020	2040	2060
In 2006	9,3	-	10,3	13,1	12,5
In 2010	9,75	10,25	10,75	14,25	14,25

Voorts staan de veelvuldige pleidooien voor loonmatiging ook haaks op het dogma dat mensen alleen bij meer verdienen meer gaan werken of scholing willen volgen. Een netto hoger inkomen kan daarentegen uitnodigen om minder uren te gaan werken, met name op een hogere leeftijd, of om eerder met pensioen te gaan. Naarmate het netto inkomen stijgt, neemt ook de waardebeleving van de vrije tijd toe. Veel hangt af van persoonlijke omstandigheden die kunnen variëren in de tijd. Veel hangt zeker ook af van de vraag waartoe de collectieve lasten dienen. Hogere lasten zijn immers minder problematisch als deze gebruikt worden voor goede doelen; doelen waar een ruime meerderheid van de bevolking achter kan staan. Gezondheidszorg is bijvoorbeeld zo'n goed doel, zoals telkens blijkt uit opiniepeilingen. Wel moet er dan geen geld verspild worden aan bureaucratie, prestigeprojecten en topsalarissen. Dit geldt ook voor de overheden. Deze sociale normen vallen buiten het gezichtsveld van het CPB.

SOCIALE ONGELIJKHEDEN

Opvallend is steeds ook dat het CPB geen oog heeft voor sociale ongelijkheden, de verschillen in rijkdom en gezondheid. In de economische prognoses wordt alleen uitgegaan van gemiddelden. De spreiding komt niet in beeld, terwijl die in een statistische analyse wel degelijk van belang is. Wie alleen uitgaat van gemiddelden negeert de ongelukkige effecten die maatregelen kunnen hebben op al die mensen die beneden het gemiddelde zitten; mensen die kampen met te lage lonen of werkloosheid en/of een slechte gezondheid. Dit zien we heel duidelijk bij de gesuggereerde verhoging van de eigen bijdragen in de zorg. Ideologisch gezien wordt deze misstap mede mogelijk gemaakt doordat het rekenmodel uitgaat van een beeld van de mens die vooral op eigenbelang is gericht.

HOUDBAARHEID NADER BEZIEN

Het CPB schrijft op meerdere plaatsen dat aan de economische prognoses grote onzekerheden kleven. Dit is terecht, want er kan veel mis gaan. De crisis legt veel onevenwichtigheden en zwakheden bloot van het kapitalisme. Het moet echter ook tot voorzichtigheid manen bij de bespreking van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën. Want onzekerheid kleeft niet alleen aan economische ontwikkelingen – vooral die op wereldschaal – maar ook aan de vooronderstelling van 'ongewijzigd beleid'. Wijzigingen in het beleid zijn bepaald niet alleen denkbaar bij de financiering van de gezondheidszorg, zoals ook in afgelopen jaren is gebleken. Bij vorige verkiezingen bleek al dat uiteenlopende verkiezingsprogramma's toch een houdbaar financieel beleid konden opleveren, gegeven het gebruikte rekenmodel. Het is daarom ten principale onjuist de houdbaarheid één op één te koppelen aan een enkel onderwerp, zoals de zorg. Het kan heel nuttig zijn een rekenexercitie te maken, maar

die kan alleen tot conclusie hebben dat het begrotingsbeleid nadere aanpassingen behoeft. En dan gaat het over alle uitgaven en inkomsten. Dus niet bij voorbaat alleen een aanpassing bij het betrokken onderwerp, al kan daar eventueel voor gekozen worden.

De groei in kosten die de vergrijzing met zich meebrengt is zo'n voorbeeld van een nuttige rekenexercitie. Maar verre van vanzelfsprekend is dan de conclusie dat er gesleuteld moet worden aan de vergrijzingsarrangementen om de stijging van kosten op te vangen. Het is maar één onderdeel van het overheidsbeleid. Er zijn meer zaken waarover discussie mogelijk is. In het licht van de komende vergrijzing is het bijvoorbeeld heel nuttig om de staatsschuld terug te dringen om zo minder rentelasten te krijgen. Dan gaat het over alle inkomsten en uitgaven en over prioriteiten. Dit is ook de aanpak van de SP in het nieuwe verkiezingsprogramma.

De erkenning van onzekerheden staat voorts haaks op de starre stelling dat de economische groei geheel ten goede moet komen aan particuliere consumptiemogelijkheden. De sociale normen hierover kunnen verschuiven. De groeiende aandacht voor duurzaamheid laat ook zien dat normen er toe doen. De technologische vooruitgang biedt een groei in kwaliteit die niet in prijs en koopkracht zichtbaar is. Een hedendaagse computer is bijvoorbeeld veel beter dan die van tien jaar geleden en toch ook goed-koper, en dertig jaar geleden hadden huishoudens die niet. De medische mogelijkheden blijven ook toenemen. In het algemeen kan men daarom stellen dat in potentie iedere nieuwe generatie beter af is dan een oudere generatie. Daarom is het ook niet zinnig om alleen in financiële termen vergelijkingen te maken tussen lasten en baten van verschillende generaties. Vergelijkingen die overigens ook voorbijgaan aan de sociale ongelijkheden.

Kortom, de rekenexercities van het CPB zijn nuttig, maar kennen ook de beperking van iedere boekhoudersbenadering van ondernemingen en instellingen. En met het beleid moet het CPB zich niet bemoeien.

*BBP=Bruto Binnenlands Product EMU=Europese Monetaire Unie

- 1 In 2020 is volgens de prognose bij ongewijzigd beleid het EMU-saldo zelfs beter dan in 2015, namelijk 2,75 procent.
- 2 De invloed van immigratie en emigratie is hierin niet meegerekend. CPB, *Ageing and the Sustainability of Dutch Public Finances, 2006*, 2006, tabel 5.1 p 81. Projectie van cijfers uit 2005.
- 3 Premies AWBZ, ZVW en ANW. De inkomstenbelasting omvat in deze modelberekening ook de vermogensrendementsheffing. Pensioenen omvatten alle spaarvormen en uitkeringen.
- 4 BTW, accijnzen, milieuheffingen, successierechten, overdrachtsbelasting, OZB, motorrijtuigenbelasting en overige kleine belastingen.
- 6 CPB, *Economische verkenning 2011-2015*, p 64.
- 7 Afschaffing van de partnertoeslag, de geleidelijke verlenging van de 2e schijf en het afschaffen van de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting. Dit levert volgens het CPB een ½-procentpunt op. Over de wijzigingen in de successierechten wordt niet gerept. Belasting- en premievoorstellen van de SP zouden ook iets hogere inkomsten uit de pensioenen opleveren. De verhoging van het minimumloon doet door de koppeling van de AOW de uitgaven iets stijgen.
- 8 Zie tabellen 5.2 (p 89) in *Ageing 2006*, en 6.2 (p 64) in *Verkenning 2010*.

L'INTERNATIONALE

INTERNATIONALE

Paroles de

E. POTTIER

Musique de

DEGEYTER

PRIX NET : 0,30⁰⁰

G. MAES, Editeur
Rue du Marché-du-Parc, 75
BRUXELLES

1906

L'exécution de ce morceau n'encourt aucun droit d'auteur

LA PUBLICATION SOCIALE

46, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS

'ONTWAAKT, VERWORPENEN DER AARDE'

Tekst: Tiny Kox

Hoe de tekst precies gaat, weten weinigen. Het is ook al zo'n oud lied. Maar iedereen kent er wel iets van. De sublieme titel, de eerste opruiende zin: 'Ontwaakt, verworpenen der aarde...' of het zinderende refrein: 'Makkers, ten laatste male...'

'De Internationale' mag met recht een echt strijdlied genoemd worden. Het is zelfs een regelrecht product van de strijd voor een socialere samenleving. Terwijl in 1871 zo'n 130.000 soldaten het revolutionaire Parijs bestormden, schreef Eugène Pottier – socialist, transportarbeider, dichter – zijn vlammende betoog tegen 'oude vormen en gedachten' en 'rijzende stroom' voor een betere toekomst, die hoe dan ook komen zou. In het jaar van de Parijse Commune, dat eerste merkwaardige socialistische experiment in de wereldgeschiedenis, werd 'De Internationale' geboren. De 'Commune van Parijs' ontstond onverwacht krachtig aan het einde van de bloedige Frans-Duitse oorlog, waarin het Franse keizerrijk van Napoleon III verdween en het Duitse Keizerrijk op het wereldtoneel verscheen. Te midden van dat geweld probeerden de Parijse 'communards' voor het eerst het volk aan de macht te brengen. Een poging die wel mislukken moest, de wereld was er nog lang niet klaar voor – als ze dat ooit zal zijn. De Parijse revolutie werd in bloed gesmoord. Op 28 mei 1871 werden de laatste communards doodgeschoten. Ze liggen nu begraven op het beroemde Franse kerkhof Père Lachaise, maar aanvankelijk was er helemaal geen rustplaats, noch voor de doden noch voor de levenden die deel hadden gehad in het revolutionaire experiment. Wie niet het leven verloor, verloor in ieder geval zijn recht om nog langer in Frankrijk te leven. Zo ook Eugène Pottier. Pas in 1880 kon hij uit

ballingschap naar zijn vaderland terugkeren en wist hij zijn gedicht nog net op tijd opgenomen te krijgen in een bundeling van revolutionaire liederen, 'Chants révolutionnaires'. Aanvankelijk was 'De Internationale' een lied zonder muziek. Later werd het gezongen op de wijs van dat andere machtige strijdlied, de 'Marseillaise'. Pas na Pottiers dood in 1887, kreeg het zijn huidige tonen toebedeeld, door Pierre de Geyter, in 1888. De Geyter was een Belgische arbeider die werkte in Rijsel (Lille), net over de Frans-Belgische grens. Op verzoek van de plaatselijke afdeling van de Franse Arbeiderspartij componeerde hij de muziek bij de tekst van de een jaar eerder overleden Pottiers. In Rijsel werd 'De Internationale' voor het eerst in zijn huidige versie gezongen, op een vakbondsbijeenkomst. Daarna werd het tot officieel strijdlied van de Tweede Internationale geproclameerd. En sindsdien werd het door miljoenen mensen op zoek naar een beter leven, uit volle borst en met tranen in de ogen gezongen, in alle talen van de wereld. De Nederlandse versie danken we aan Henriëtte Roland Holst, die de woorden van Pottier in het begin van de 20ste eeuw in voor Nederlandse arbeiders begrijpelijke taal omzette. Later kwamen er nog meer versies, zoals die van Jaap van de Merwe ('Hé joh, ze houden je eronder!').

Het ontroerende en opstandige strijdlied werd helaas ook een schandlied. Dat was het geval als het gezongen werd door en voor autoritaire machthebbers die zich op het socialisme beriepen, maar juist dat deden wat Pottier zo scherp veroordeeld had: mensen onderdrukken, wetten misbruiken, de vooruitgang belemmeren, de enkeling verrijken en de massa uitbuiten.

Maar toch verdient Eugène Pottier het dat zijn prachtige woorden altijd herinnerd worden en ons daardoor kunnen blijven inspireren. Hijzelf is allang geschiedenis geworden. Pottier ligt begraven bij zijn strijdmakkers op Père Lachaise in Parijs. Zelfs zijn begrafenis was een strijd, toen politieagenten de rode vlag in beslag wilden nemen die zijn kompanen meedroegen. Na die dag is de strijd niet gestopt. De wereld schreeuwt nog steeds om gerechtigheid, om eerlijker delen en solidariteit. En daarom is het fijn om 'De Internationale' te blijven zingen. Makkers, tot de strijd ons geschaard!

De Internationale (Henriëtte Roland Holst)

*Ontwaakt, verworpenen der aarde!
Ontwaakt, verdoemde in hongers sfeer!
Reedlijk willen stroomt over de aarde
En die stroom rijst al meer en meer.
Sterft, gij oude vormen en gedachten!
Slaafgeboornen, ontwaakt, ontwaakt!
De wereld steunt op nieuwe krachten,
Begeerte heeft ons aangeraakt!*

*Makkers, ten laatste male,
Tot den strijd ons geschaard,
en D'Internationale
Zal morgen heersen op aard.*

*De staat verdrukt, de wet is logen,
De rijkaard leeft zelfzuchtig voort;
Tot 't merg wordt d' arme uitgezogen
En zijn recht is een ijdel woord
Wij zijn 't moe naar ander wil te leven;
Broeders hoort hoe gelijkheid spreekt:
Geen recht, waar plicht is opgeheven,
Geen plicht, leert zij, waar recht ontbreekt.*

*De heerschers door duivelse listen
Bedwelmen ons met bloedigen damp.
Broeders, strijdt niet meer voor andrer
twisten, Breekt de rijen! Hier is uw kamp!
Gij die ons tot helden wilt maken,
O, barbaren, denkt wat ge doet;
Wij hebben waap'nen hen te raken,
Die dorstig schijnen naar ons bloed.*

HET RIJKE ROOIE LEVEN

DEEL 55

TROTS ZIJN OP ONZE SOLIDARITEIT

EMILE ROEMER
SP-fractievoorzitter

Soms staat de wereld aardig op z'n kop. De SP wordt door sommige linkse politici 'conservatief' genoemd, omdat we sociale voorzieningen in stand willen houden. En linkse politici die willen bezuinigen op sociale zekerheid noemen zichzelf 'progressief'. Maar waarom zijn die voorzieningen er ooit gekomen? Kijk eens naar de negentiende eeuw. Gewone mensen leefden toen in armoede. Als de kostwinner ziek werd, leed het gezin honger. Als mensen ontslagen werden, hadden ze niets. Als je het geluk had om oud te worden, bleef je na een leven hard werken met lege handen achter.

In de twintigste eeuw hebben onze voorouders een langdurige en harde strijd geleverd om het leven voor zichzelf en hun omgeving te verbeteren. In vakverenigingen legden arbeiders een centje opzij, zodat zieke collega's naar de dokter konden. In vakbonden streden mensen voor betere arbeidsomstandigheden en een fatsoenlijk loon. Socialistische partijen pleitten in het parlement voor sociale wetten, zodat ouderdom niet meer synoniem hoefde te zijn aan armoede. Het ziekenfonds, de CAO's, de AOW, het zijn allemaal pijlers van een beschaafde samenleving.

Daarom doet het me pijn als ik linkse politici deze sociale verworvenheden zie afdoen als overbodige luxe, die we in tijden van crisis maar moeten wegdoen. In andere delen van de wereld kijken ze met jaloezie naar onze verzorgingsstaat. En willen ze ons goede voorbeeld graag volgen. President Obama heeft onlangs met succes een collectieve ziektekostenverzekering ingevoerd voor honderden miljoenen onverzekerde Amerikanen. In Nederland kiezen politici juist voor Amerikaanse toestanden, door nog meer marktwerking in te voeren in de zorg en mensen uit te sluiten van een fatsoenlijke zorgverzekering.

We moeten trots zijn op onze sociale zekerheid. Er is geen enkele reden om de ontslagbescherming te vermindere(n), er worden juist veel te veel mensen ontslagen. Er is ook geen enkele reden om de pensioenleeftijd te verhogen, laten we eerst mensen tot 65 jaar aan het werk helpen. In tijden van crisis moeten we mensen juist meer zekerheid bieden. Juist nu moeten we het sociale minimum verhogen en mensen met een tijdelijk contract en zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) beter beschermen. Juist nu zoveel mensen in de problemen raken, moeten we solidair zijn met elkaar.

We staan voor een historische keuze. Wat voor samenleving willen we in de eenentwintigste eeuw? Laten we afbreken wat we de afgelopen eeuw hebben opgebouwd? Gaan we terug naar de armoede en ellende van vroeger? Of bouwen we voort op wat we van onze voorouders hebben geërfd? Laten we iedereen maar zijn eigen boontjes doppen, of gaan we de lasten eerlijk dragen en de rijkdom eerlijk verdelen? Laten we de solidariteit tussen mensen afbreken, of gaan we voort met de strijd die zoveel mensen voor ons hebben gestreden?

De SP staat voor de mooie taak om mensen uit te leggen dat zij op 9 juni echt wat te kiezen hebben. Ik ben er klaar voor. Jullie toch ook?